

EINDVERSLAG

**Commissie van bijzondere zorg
met betrekking tot de hervormde gemeenten**

Generale Synode

14 april 2011

AZ 11.09

Webversie A5

Inhoud

Samenvatting.....	5
Afkortingen.....	9
Voorwoord.....	10
1. Voorgeschiedenis	12
2. De commissie	21
2.1 De opdracht	21
2.2 De leden.....	22
2.3 De eerste en de tweede taak.....	23
2.4 De derde taak	26
2.5 De kosten.....	30
3. De gemeenten	31
3.1 Typering	31
3.2 Het Comité informeert de gemeenten.....	32
3.3 Ontvlechting van de ledenbestanden	34
3.4 ‘Oud zeer’ in gemeenten.....	35
4. Maatregelen en voorzieningen	38
4.1 Inleiding.....	38
4.2 Voorlopige maatregelen en voorzieningen	38
4.3 Voorzieningen	39
4.4 Maatregelen	45
4.5 Taakgroep steunverlening gescheurde gemeenten	46
4.6 Afronding.....	46
5. Juridische procedures.....	50
5.1 Inleiding.....	50
5.2 Kerkelijke rechter: GCBG	50
5.3 Kort gedingen.....	52
5.4 Verklaring voor recht.....	54
5.5 Tenuitvoerlegging definitieve voorzieningen	56
5.6 Rechtskundige bijstand.....	57
6. Evaluatie	58
6.1 Inleiding.....	58
6.2 Het werk in de CBZ.....	58
6.3 De eerste taak.....	60
6.4 De tweede en de derde taak.....	61
6.5 Vragen	62
6.6 Tot slot	64

Literatuur	65
------------------	----

Bijlagen	66
<i>Bijlage 1. Naamsvereenkomst.....</i>	<i>67</i>
<i>Bijlage 2. Overgangsbepalingen 28-33 bij de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland</i>	<i>72</i>
<i>Bijlage 3. Samenstelling Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten</i>	<i>76</i>
<i>Bijlage 4. Gemeenten waarin geen aanzienlijk deel van de leden is overgegaan naar de HHG</i>	<i>77</i>
<i>Bijlage 5. Open brief aan alle gemeenteleden die vragen hebben over de vereniging.....</i>	<i>79</i>
<i>Bijlage 6. Voorlopige maatregelen en voorzieningen.....</i>	<i>85</i>
<i>Bijlage 7. Voorzieningen.....</i>	<i>86</i>
<i>Bijlage 8. Bezwaren bij het GCBG</i>	<i>97</i>
<i>Bijlage 9. Rechtszaken.....</i>	<i>98</i>

Samenvatting

De commissie

Op 1 mei 2004 verenigden zich de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden en vormden zij de Protestantse Kerk in Nederland. Al ver voor deze datum werd duidelijk dat bij veel leden van de fuserende kerken, vooral bij die van de Nederlandse Hervormde Kerk, bezwaren tegen deze fusie bestonden. Voor elk van de drie deelnemende kerken werd een *Commissie van bijzondere zorg* ingesteld, die moest proberen de problemen rond de fusie op te lossen. Dit verslag beschrijft de werkzaamheden van de Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten (CBZ).

De commissie had als opdracht om (1) te trachten voor bezwaarden een weg in de Protestantse Kerk te zoeken, (2) het voortbestaan te waarborgen van hervormde gemeenten die in de Protestantse Kerk wilden blijven, en (3) een voorziening te treffen voor degenen die meenden niet met de fusie mee te kunnen gaan. In deze commissie werden 17 leden benoemd, die eind januari 2004 met hun werkzaamheden begonnen.

Veel gemeenten

In meer dan 100 hervormde gemeenten bleken na 1 mei 2004 gemeenteleden te zijn die niet in de vereniging wilden meegaan. In een aantal gevallen ging dat om enkele leden, maar er waren ook tientallen gemeenten waar een aanzienlijk deel en soms zelfs het overgrote deel van de leden zich aan de fusie onttrok. Dit leverde in deze gemeenten veel spanningen op. De leden van de commissie gingen in delegaties van twee tot vier personen naar die gemeenten toe om te trachten de gevolgen van de breuk op een enigszins aanvaardbare wijze op te vangen, zowel voor meerderheden als voor minderheden en zowel voor hen die bleven als voor hen die gingen.

Veel bezoeken

De leden van de commissie legden meer dan 900 bezoeken af; vaak naar plaatselijke hervormde gemeenten en naar de gemeenten die buiten de Protestantse Kerk waren ontstaan. Verder werden bezoeken gebracht aan de kleine synode, classes, regionale colleges voor de behandeling van beheerszaken, het Generaal College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen, rechtbanken, notarissen, gemeentelijke ambtenaren, burgemeesters en wethouders. De CBZ zelf vergaderde tot en met maart 2011 69 maal. De leden van de commissie reisden in zeven jaar tijd ongeveer 450.000 kilometer.

Veel voorzieningen

Wanneer in een gemeente 'een aanzienlijk deel' buiten de vereniging zou blijven, had de CBZ tot taak een *voorziening* te treffen met het oog op het komen tot een nieuw kerkelijk leven van betrokkenen. In de praktijk bleek het hierbij te gaan om de nieuw opgerichte Hersteld Hervormde Kerk en op plaatselijk niveau om hersteld hervormde gemeenten. Het criterium voor 'een aanzienlijk deel' was de overgang van ten minste 20 procent van de leden, dan wel bij gemeenten met meer dan 1.500 leden de overgang van ten minste 300 leden naar de Hersteld Hervormde Kerk.

Uiteindelijk bleek de CBZ voor 61 gemeenten een voorziening te moeten treffen. Elke voorziening was maatwerk. In de voorziening werd bepaald of en zo ja in welke mate vermogensbestanddelen zowel van diaconale als van niet-diaconale aard moesten worden overgedragen aan de nieuw gevormde hersteld hervormde gemeente. Onder die vermogensbestanddelen bevonden zich geldbedragen, kerk- en verenigingsgebouwen, pastorieën, begraafplaatsen en landerijen. Rijksmonumentale kerkgebouwen werden in het algemeen niet in eigendom overgedragen doch – indien niet meer nodig voor het voortbestaan van de hervormde gemeente – in erfpacht uitgegeven. In totaal is voor ruim 40 miljoen euro aan vermogensbestanddelen overgedragen aan hersteld hervormde gemeenten. Uit deze 61 gemeenten waren ca. 38.000 leden overgegaan naar de Hersteld Hervormde Kerk. Daarnaast zijn uit andere hervormde gemeenten nog enkele duizenden leden en is een onbekend aantal leden uit andere kerkgenootschappen overgegaan naar deze Hersteld Hervormde Kerk.

Veel verzet

Tegen het optreden van de CBZ rees veel verzet, vooral van de zijde van de hersteld hervormde gemeenten. Zij wensten meestal niet mee te werken aan de regelingen die de commissie getroffen had. In een aantal gevallen moest voor de hervormde gemeente door middel van een kort geding het gebruik van het kerkgebouw of de pastorie mogelijk worden gemaakt. In totaal werden rond de breuk en de gevolgen daarvan 19 rechtsgedingen gevoerd.

De door de commissie getroffen en door de kleine synode vastgestelde voorzieningen ontmoetten niet overal instemming. Van de mogelijkheid om in beroep te gaan bij het Generaal College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen werd gebruik gemaakt door 16 hersteld hervormde gemeenten, 3 hervormde gemeenten en 2 groepen van (hervormde) gemeenteleden. In drie gevallen werd een bezwaar gegrond verklaard. In de overige gevallen werden de bezwaren niet ontvankelijk of ongegrond bevonden. Overigens zijn nog niet alle voorzieningen geheel uitgevoerd; leden van de CBZ blijven nog enige tijd betrokken bij de afronding van enkele voorzieningen.

Vragen

Het laat zich raden dat in de ruim zeven jaren arbeid in de CBZ regelmatig de vraag opkwam hoe het mogelijk was dat een bepaalde ongewenste situatie zich voordeed, en ook hoe zoiets in de toekomst voorkomen zou kunnen worden. Hieronder worden deze vragen in een aantal thema's gebundeld.

In veel gemeenten die bij de scheuring betrokken waren, was decennia lang weinig betrokkenheid bij de landelijke kerk te ervaren. Dat heeft mede tot scheuring geleid. Vraag is hoe in het vervolg kan worden voorkomen dat plaatselijke gemeenten zich los zien van de landelijke kerk.

Anderzijds heeft men in de betreffende gemeenten ook niet altijd ervaren dat het geheel van de landelijke kerk betrokken was op hen en op hun problemen met het SOW-proces. Vraag is hoe we kunnen komen tot een situatie waarin men in de kerk meer zorg voor elkaar heeft.

Met name het opnemen van de Lutherse belijdenisgeschriften in de kerkorde is aangegrepen als reden tot de scheuring. Voor een deel ligt hieraan een verschil in visie op de verhouding tussen Schrift en belijdenis ten grondslag. Vraag is hoe die verhouding ter plaatse in het juiste licht kan worden gehouden of gebracht.

De voorbereiding op de vereniging is aan veel kerkleden voorbij gegaan, mede omdat de synode zich niet rechtstreeks tot de leden van de kerk kan richten. Vraag is hoe synode en grondvlak elkaar goed in beeld zouden kunnen krijgen.

De invloed van de predikanten op de kerkenraden en gemeenteleden bij het al dan niet scheuren van de gemeente was van cruciaal belang. Vraag is hoe kan worden voorkomen dat predikanten met afwijkende kerkvisies gemeenten in negatieve zin beïnvloeden en het kerkesef doen verminderen.

De Oude Kerk in Lunteren in gebruik bij de hervormde gemeente.

Afkortingen

In dit verslag worden veel afkortingen gebruikt; de kerkelijke praktijk kan kennelijk niet meer zonder. Om de lezer behulpzaam te zijn wordt hier een verklaring van de afkortingen gegeven.

CBZ	Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten
CVO	Commissie van overgang bij de protestantse kerkorde
ELK	Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden
GB	Gereformeerde Bond
GCBG	Generaal college voor de behandeling van bezwaren en geschillen
GKN	Gereformeerde Kerken in Nederland
HG	Hervormde gemeente
HHG	Hersteld hervormde gemeente
HHK	Hersteld Hervormde Kerk
Juza	Afdeling Juridische zaken van de Protestantse Kerk in Nederland
KOA	Commissie voor Kerkordelijke aangelegenheden
LDC	Landelijk Dienstencentrum van de Protestantse Kerk in Nederland
NHK	Nederlandse Hervormde Kerk
RCBB	Regionaal college voor de behandeling van beheerszaken

Voorwoord

Dit verslag beschrijft de werkzaamheden van de Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten. De commissie begon haar werk in januari 2004 en functioneert op dit moment dus ruim zeven jaren.

Nadat zich op 1 mei 2004 de Protestantse Kerk in Nederland had gevormd, bleek in tientallen hervormde gemeenten een aanzienlijk deel van de leden geen deel te willen uitmaken van deze kerk. Voor een goed begrip van het werk dat de commissie in deze gemeenten deed, is het nodig dat iets wordt gezegd over de historie en de achtergronden van deze gemeenten. Dit verslag bespreekt daarom meer dan alleen de feitelijke werkzaamheden van de commissie.

Het traject dat de commissie heeft afgelegd was niet alleen enkele jaren langer dan oorspronkelijk de bedoeling was. Het was ook pittig en soms zelfs ronduit moeizaam. Dat had alles te maken met de weerbarstigheid van de materie. Maar eerlijk gezegd ook nogal eens met de weerbarstigheid van mensen. De emoties waren soms heftig; de bejegening waarmee de commissieleden af en toe tegemoet werd getreden weinig verheffend. Soms werd de delegaties zelfs in schriftlezing en gebed duidelijk gemaakt hoe men over hen dacht. We hebben maar niet geteld hoe vaak het verhaal van de wijngaard van Nabot (1 Koningen 21) is gelezen of daarnaar werd verwezen. In elk geval was duidelijk dat de commissie diefstal werd verweten, wanneer zij stelde dat de goederen de hervormde gemeenten bleven toebehoren. Alle juridische procedures hebben dit laatste ook bevestigd. Zeer onlangs werd daar echter van bevoegd hersteld hervormde zijde nog tegenin gebracht: "Laat ik het echter nog één keer stellen: we respecteren uiteraard de uitspraken van de rechter. Maar we vinden ze nog steeds niet recht. De rechter had niet alleen moeten kijken of de Hervormde Kerk de procedures goed had gevolgd. Als hervormden die generaties lang hebben bijgedragen aan de bezittingen van de desbetreffende hervormde gemeenten, stonden we in 2004, in juridisch opzicht, ineens met lege handen. Dat is niet recht". Dankzij de werkzaamheden van de commissie zijn die handen niet leeg gebleven.

Toen de commissie met haar werkzaamheden begon, had zij geen voorbeeld. Nooit eerder is met een kerkscheuring omgegaan zoals nu het geval is. Ook hadden de commissieleden nauwelijks tijd om zich eerst in te werken in hun opdracht. Toen zij geïnstalleerd waren

moesten zij direct het diepe in. In veel gemeenten en kerkenraden liepen de spanningen in het begin van 2004 hoog op en was op korte termijn hulp nodig.

De commissie moest maatregelen en voorzieningen treffen die onderling consistent waren, terwijl de situaties in de gemeenten zeer uiteenlopend waren. Er was maatwerk nodig. Bovendien was het streven van de commissie om regelingen te treffen die zowel bij de kerkelijke rechter als eventueel bij de burgerlijke rechter houdbaar zouden blijken te zijn. Gelukkig was er in de commissie veel kennis en ervaring aanwezig.

Tussen de leden van de commissie groeide intussen een hechte band. Onderling werd pastoraat verleend. Dat was af en toe ook wel nodig. Door de schriftlezingen en meditaties aan het begin van onze vergaderingen zochten we onderricht met het oog op onze kerkelijke opdracht en probeerden we elkaar bij de les te houden. In onze gebeden vroegen wij telkens weer om de leiding en hulp van Gods Geest.

Een kerkscheuring is een dramatisch gebeuren voor alle betrokkenen; aan welke kant je ook staat. Eén keer zoiets meemaken is al erg genoeg. Over de vraag of de scheuring te voorkomen was geweest, doet de commissie geen uitspraak. Dat is ook niet haar opdracht. Vast en zeker zal er aan dit gebeuren vroeg of laat nog eens een promotieonderzoek worden gewijd. De commissieleden hopen in elk geval door hun werkzaamheden bijgedragen te hebben aan het begin van heling van de geslagen wonden. Zij zijn ervan overtuigd dat het er in vele van de gemeenten van onze kerk totaal anders zou hebben uitgezien, als de gezamenlijke synoden indertijd niet zouden hebben besloten tot het verlenen van deze bijzondere zorg. Ook hoopt de commissie dat de handreikingen aan hersteld hervormde gemeenten om te komen tot nieuw kerkelijk leven bijdragen aan herstel van verstoorde verhoudingen.

Utrecht, maart 2011

Ds. G.J. Wisgerhof,

voorzitter Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten

1. Voorgeschiedenis

Voorafgaand aan het verslag van de feitelijke werkzaamheden van de Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten (CBZ) wordt eerst kort stilgestaan bij de voorgeschiedenis van de commissie.¹

Op 12 december 2003 werd als sluitstuk van een decennia lang durend proces van Samen op Weg het besluit genomen tot vereniging van de Nederlandse Hervormde Kerk (NHK), de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden (ELK). Dit besluit resulteerde op 1 mei 2004 in het ontstaan van de Protestantse Kerk in Nederland. De fusie bleek het meest omstreden te zijn in de NHK. Dit werd weerspiegeld in de stemverhoudingen in de drie synodes. Het besluit werd in de synode van de GKN genomen met 67 van de 73 stemmen voor (92 procent), in de ELK met 30 van de 36 voor (83 procent), en in de NHK met 51 van de 75 stemmen voor (68 procent). Hiermee werd wel voldaan aan de eis van ten minste tweederde meerderheid van stemmen voor de vereniging; een grens die de hervormde synode eerder als norm voor de kerkelijke vereniging had vastgelegd.

De tegenstemmen kwamen uit diverse geledingen van de kerk, maar voor het overgrote deel waren zij afkomstig van leden uit de kring van de Gereformeerde Bond (GB).² In deze modaliteit, ook wel het 'hervormd-gereformeerde' deel van de kerk genoemd, was in de jaren

¹ De geschiedenis van vóór de fusie is in dit hoofdstuk zo kort en bondig mogelijk weergegeven. Wie meer over deze materie wil weten wordt verwezen naar:

- A. van Belzen (2009), *Helen en delen. Hervormden over PKN en HHK*, Goudriaan: De Groot
- Commissie voor kerkordelijke aangelegenheden (2000), *Om de heilheid van de Kerk*, Utrecht: NHK
- Commissie voor kerkordelijke aangelegenheden (2001), *Om de eenheid en heilheid van de Kerk*, Utrecht: NHK
- J. van der Graaf (2003), *De Nederlandse Hervormde kerk. Blijvend onderweg. 1951-1981-2001*, Kampen: Kok
- B. Plaisier en L. Giethoorn (red.) (2003), *Verenigd. Op de drempel van de Protestantse Kerk in Nederland*, Zoetermeer: Boekencentrum
- B. Wallet (2005), *Samen op Weg naar de Protestantse Kerk in Nederland*, Zoetermeer: Boekencentrum

² Ook de Confessionele Vereniging had moeite met de fusie; zij heeft altijd gepleit voor een federatie. Uiteindelijk heeft zich in deze kring echter maar één afscheiding voorgedaan, namelijk van een confessionele wijkgemeente in Katwijk aan Zee.

voorafgaand aan het fusiebesluit voortdurend bezwaar aangetekend tegen de vorming van één kerk. En naarmate de beslissing naderbij kwam, werd ook meer en meer duidelijk dat een deel van deze geleding niet in de verenigde kerk zou meegaan. Vanaf 1994 was zich in het hervormd-gereformeerde deel van de kerk een tweedeling gaan voltrekken, toen het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond op een ambtsdragersvergadering in Amersfoort namelijk had uitgesproken zich geroepen te weten ook in de verenigde kerk op haar post te zullen blijven en daarbinnen haar confessionele positie te blijven innemen. Direct daarna werd een *Comité tot Behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk* actief. Na 1 mei 2004 bleken meer dan 40.000 leden van de NHK zich niet te willen voegen binnen de Protestantse Kerk.³ Hun hoofdbezwaar was dat de kerkorde van de Protestantse Kerk niet 'exclusief gereformeerd' was. Zij vormden samen de Hersteld Hervormde Kerk (HHK), een naam die overigens pas later juridisch is afgedwongen. Aanvankelijk wilde men de naam *Nederlandse Hervormde Kerk (in hersteld verband)* voeren, omdat men zich beschouwde als de voortzetting van de oorspronkelijke NHK. Op 31 augustus 2004 sloten de Protestantse Kerk en de Hersteld Hervormde Kerk echter een overeenkomst waarin werd vastgelegd dat de HHK geen gebruik mocht maken van namen waarin de combinatie 'Nederlands(e) Hervormde' voorkwam. Op 15 mei 2006 bepaalde de rechtbank te Arnhem dat de HHK zich aan deze overeenkomst diende te houden.⁴

Tijdens het lange traject van de vaststelling van de nieuwe kerkorde en de ordinanties voor de verenigde kerk werd het verzet tegen Samen op Weg in sommige gemeenten heftiger en nam het concrete vormen aan. Sommige kerkenraden gaven te kennen met hun gemeente niet mee te willen in de verenigde kerk. "Wanneer een gemeente daar niet in mee wil gaan, of zelfs meent dat ze daarin niet mee *kan* gaan, dan moet het toch mogelijk zijn om zich als gemeente aan die vereniging te onttrekken", zo was de gedachte. "Een gemeente kan daar uiteindelijk toch zelfstandig over beslissen? Door een besluit van de kerkenraad, of van de gemeentevergadering, of van beide". Deze gedachte meende men nog extra kracht bij te kunnen zetten door te verwijzen naar

³ Hiervan waren ongeveer 38.000 leden afkomstig uit 61 gemeenten waarvoor de CBZ een voorziening heeft getroffen; in deze gemeenten wenste 'een aanzienlijk deel' van de leden geen deel uit te maken van de Protestantse Kerk. Dit wordt in het vervolg van dit verslag op diverse plaatsen nader uitgewerkt. Verder waren er in enkele tientallen andere hervormde gemeenten nog kleinere groepen leden die ook niet in de Protestantse Kerk wilden blijven; samen ongeveer 2.000 leden.

⁴ Deze naamsovereenkomst is als bijlage 1 bij dit verslag opgenomen.

voorbeelden van plaatselijke kerken die zich in het verleden van een synodebesluit hadden gedistantieerd en zich aan het desbetreffende kerkverband hadden onttrokken, waarbij de rechter alle goederen aan deze vertrekkende gemeenten had gelaten of toegewezen. "Waarom zouden wij die weg niet kunnen gaan?" zo vroeg men zich af. Men vergat daarbij dat het dan telkens om kerken ging met een wezenlijk andere kerkstructuur dan de NHK. Anderen waren van mening dat een hervormde gemeente zich absoluut niet als *gemeente* aan de kerk kon onttrekken en zo de gemeente als hervormde gemeente los van de landelijke kerk zou kunnen voortzetten met behoud van de naam en de eigendommen.

Omdat het hier om een belangrijke vraag ging, was een helder antwoord voor alle ambtsdragers en gemeenteleden noodzakelijk. Daarom vroeg de synode aan de Commissie voor Kerkordelijke aangelegenheden (KOA) op dit punt duidelijkheid te scheppen. Op deze vraag reageerde de KOA met een omvangrijk en grondig rapport, oorspronkelijk met de titel *Om de heilheid van de Kerk*. In dit rapport kwam de KOA tot de conclusie dat een hervormde gemeente niet zelfstandig kan voortbestaan buiten het geheel van de landelijke kerk en dat deze zich, als de kerk daartoe zou besluiten, niet aan het proces van vereniging zou kunnen onttrekken.

Op 22 september 2000 besprak de generale synode van de NHK dit rapport. Na uitvoerige discussie werd vastgesteld dat praktisch alle afgevaardigden de conclusie van de KOA deelden, dat afscheiding van gemeenten als zodanig niet mogelijk was. Niemand sprak de conclusie van het rapport inhoudelijk tegen. Hoewel voor deze uitleg van de kerkorde dus een breed draagvlak in de synode aanwezig bleek te zijn, kwam het toch nog niet tot aanvaarding van het rapport. Daarvoor waren er nog teveel vragen. Het juridische antwoord op de vraag of afscheiding van gemeenten mogelijk was mocht dan wel vaststaan, maar wat moest er gebeuren wanneer toch grote groepen gemeenteleden of bijna een gehele gemeente zouden besluiten niet in de fusie mee te gaan? Zou de kerk deze gemeenteleden en hun ambtsdragers dan helemaal in de steek laten? Dit wilde de synode niet. Naast de puur juridische benadering wilde men ook een pastorale benadering van het vraagstuk. Velen pleitten er tijdens de behandeling van het rapport voor, dat de kerk meer zorg aan de dag zou leggen voor degenen die onverhoopt zouden vertrekken. Daarom werd aan de KOA gevraagd om het stuk bij te werken. Het rapport zou ook in moeten gaan op de vraag hoe om te gaan met gemeenten of gemeenteleden die toch niet mee zouden kunnen gaan in de fusie.

Op 8 juni 2001 boog de generale synode van de NHK zich over een herschreven rapport met de aangepaste titel *Om de eenheid en heilheid van de Kerk*. Dit rapport was bedoeld als antwoord op de vraag naar een meer pastorale strekking. Het oorspronkelijke rapport was door het moderamen en de KOA aangevuld, waardoor het geheel in een breder kader werd geplaatst. Centraal stond nog steeds de vraag naar de verhouding tussen de landelijke kerk en de plaatselijke gemeenten. De visie op de kerk was nog steeds dat het niet mogelijk is om zich *als gemeente* van de NHK af te scheiden of achter te blijven met behoud van de naam en de bezittingen, wanneer de synode besluit tot vereniging. Maar in het rapport stond nu meer. Nadruk werd gelegd op het grote goed van de eenheid van de kerk. Men moest zich niet alleen afvragen of afscheiding als gemeente al dan niet juridisch mogelijk was, maar ook of daar reden toe was, nu en in de toekomst. En welke mogelijkheden biedt de kerkorde aan gemeenten die hervormd willen blijven binnen de verenigde kerk om dit hervormde karakter ook werkelijk te behouden? Duidelijk werd gesteld dat er geen grond was voor de vrees dat men zijn geloofs- en levensovertuiging in de verenigde kerk zou moeten prijsgeven.

Ook ging het rapport in op de vraag of er bij een breuk in een gemeente – als deze zich onverhoopt toch zou voordoen - over de goederen van de gemeente te praten zou zijn. In het rapport werd niet toegezegd dat de kerk in dat geval het recht aan de kant zou zetten; er werd evenmin een garantie gegeven dat ze een minnelijke schikking naar rato van de ledenaantallen zou proberen te treffen. Er werd slechts - in terughoudende bewoordingen - gezegd dat het aanbeveling verdient om met elkaar in gesprek te gaan en dat daarbij ook de goederen van de gemeente ter sprake kunnen komen en dat de kerk daarbij betrokken kan zijn.

Wanneer personen niet meegaan in de fusie zijn verschillende situaties denkbaar:

- Het overgrote deel van de ambtsdragers en de gemeenteleden maakt zich los van de kerk.
- Alleen de predikant en een meerderheid van de kerkenraad willen zich buiten de verenigde kerk plaatsen, terwijl het overgrote deel van de gemeente hen daarin niet volgt.
- Het omgekeerde: een aanzienlijk aantal van de gemeenteleden wil zich losmaken van de verenigde kerk, terwijl de predikant en de kerkenraad hun plaats willen blijven innemen.

In hoofdstuk 4 van het rapport werd gezegd dat "... plaatselijke omstandigheden aanleiding kunnen geven om in overleg te treden, bijvoorbeeld over het gebruik of bezit van een kerkgebouw, pastorie of verenigingsgebouw." Dit zou ten hoogste kunnen gaan over een bruikleen of schenking door de wettige eigenaar (en dat is de hervormde gemeente die binnen de verenigde kerk is gebleven) aan een nieuw opgerichte gemeente. Er zou in elk geval geen sprake kunnen zijn van het claimen van rechten door de nieuwe gemeente, aldus het rapport. Ook werd aangegeven dat de kerk bij een dergelijk overleg goede diensten zou kunnen bewijzen.

Tijdens de uitvoerige en diepgaande bespreking van het rapport werd er onder andere voor gepleit om de KOA op te dragen met een voorstel te komen voor overgangsbepalingen die maatregelen behelzen voor gemeenten waarin groepen individuele gemeenteleden met een beroep op hun geweten zich afscheiden. Deze overgangsbepalingen moesten niet alleen het kerkelijke gesprek met bezwaarden regelen. Ook zou het gebruik of bezit van kerkelijke goederen en de mogelijkheid van overdracht van kerkelijke vermogens gezien moeten worden. Naar aanleiding hiervan werd bij de aanvaarding van het rapport onder andere besloten om de KOA te verzoeken uit te werken hoe bijzondere voorzieningen kunnen worden getroffen zodanig dat de kerk betrokken wordt bij een gesprek met degenen die zich van de hervormde kerk losmaken.

Dit besluit kreeg later vorm in de overgangsbepalingen 28 t/m 33 bij de kerkorde van de Protestantse Kerk.⁵ Daarin worden samenstelling, opdracht en werkwijze van de commissies van bijzondere zorg geregeld. Inderdaad, commissies, in het meervoud: voor elk van de drie oorspronkelijke kerkgenootschappen één. Dit verslag handelt over de Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de *hervormde* gemeenten.

Het motief om te komen tot deze overgangsbepalingen was tweeledig. In de eerste plaats wilde men voorkomen dat er op plaatselijk niveau tussen twee rivaliserende gemeenten een strijd over goederen zou ontstaan, met als uiterste gevolg een gang naar de burgerlijke rechter. In de tweede plaats werd duidelijk uitgesproken dat de kerk zich ook verantwoordelijk voelde voor degenen die vanwege hun geweten meenden niet mee te kunnen gaan in de verenigde kerk. Bij vroegere kerkscheuringen, zoals de Doleantie in 1886, werden degenen die zich hadden afgescheiden aan hun lot overgelaten. Dat zou nu, als een

⁵ Deze overgangsbepalingen zijn als bijlage 2 bij dit verslag opgenomen.

scheuring toch onvermijdelijk zou blijken te zijn, anders moeten gaan. Het was uitdrukkelijk de bedoeling dat zij die de kerk zouden verlaten, dat niet met lege handen zouden hoeven te doen.

Tot slot vermelden we aan het eind van dit hoofdstuk een drietal handreikingen aan kerkenraden en gemeenten om ondanks bezwaren deel te kunnen blijven uitmaken van de verenigde kerk.

Verklaring 'Verbonden met het gereformeerd belijden'

Ordinantie 1 van de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland opent met de bepaling dat de gemeenten verbonden zijn met de belijdenis van het voorgeslacht. Daarbij weten hervormde gemeenten zich in het bijzonder verbonden met de belijdenisgeschriften van de gereformeerde traditie (ord. 1-1-1). Bezwaarden vroegen zich echter af wat de strekking en draagwijdte van deze bepaling was

In mei 2003 publiceerde de synode de nota *Verbonden met het gereformeerd belijden*⁶. Daarin zette de synode uiteen hoe de kerk in de kerkorde aan bezwaren tegemoet kwam. In de nota werd nog eens extra de bijzondere (!) verbondenheid met het gereformeerd belijden toegelicht. Tevens bood de synode een handreiking die het een hervormde gemeente mogelijk wil maken op een verantwoorde wijze in de verenigde kerk te staan. Daartoe werd aan de gemeenten een verklaring aangeboden, die door de kerkenraad kon worden onderschreven en kon worden ingestuurd bij classis en synode. Ook kon de de kerkenraad besluiten de verklaring als preambule in het beleidsplan van de gemeente of in de regeling voor de wijze van werken van de kerkenraad op te nemen. Daarmee maakt een gemeente bij monde van de kerkenraad duidelijk:

- dat zij de weg van de vereniging niet heeft begeerd en dat zij tegen een aantal beslissingen van de kerk ernstige bezwaren heeft;
- dat ze binnen de Protestantse Kerk in Nederland de weg van de gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift als Gods onfeilbaar

⁶ Zie voor deze nota de site van de Protestantse Kerk in Nederland:
http://www.pkn.nl/site/uploadedDocs/Verklaring_verbonden_met_geref_belijden_9_mei_2003_via_Mariette.pdf

- Woord zal gaan, en dat ze de kerk zal blijven oproepen tot deze gehoorzaamheid;
- dat ze zich daarbij ten volle gebonden acht aan het gereformeerde belijden, zoals dat ook deel uitmaakt van het belijden van de Protestantse Kerk in Nederland;
 - dat zij de ruimte die in de kerkorde geboden wordt om bepaalde keuzen te maken, afwijst op grond van haar verstaan van de Heilige Schrift;
 - dat ze nochtans de band aan de Nederlandse Hervormde Kerk - ook als deze zich verenigt met de beide andere kerken - niet kan en wil verbreken, vanwege de verbondstrouw van God.

Ook predikanten konden deze verklaring individueel ondertekenen en toezenden aan classis en synode. Voorafgaande aan het verenigingsbesluit op 12 december 2003 sprak de hervormde synode nog eens nadrukkelijk de kerkelijke status van de verklaring uit.

Convenant van de classis Alblasserdam

De classicale vergadering van Alblasserdam stelde een convenant op, dat later door de synode werd erkend. Dit convenant beoogde hetzelfde als bovengenoemde *Verklaring*. De gemeenten geven bij ondertekening aan dat de binding aan de Heilige Schrift en in het verlengde daarvan de gereformeerde belijdenisgeschriften voor hen de enige deugdelijke basis is voor hun kerk-zijn. Met Gods hulp zullen zij weerspreken en weren alles wat in strijd is met dit belijden. Als gemeenten ontstaan uit de gereformeerde Reformatie aanvaardden zij niet zonder meer de Augsburgse Confessie en de Catechismus van Luther en aanvaardden zij niet de Konkordie van Leuenberg en de Barmer Thesen.

Zowel de *Verklaring* als het *Convenant van Alblasserdam* hebben veel kerkenraden met hun gemeenteleden geholpen hun plaats in de Protestantse Kerk in te nemen.

Voor een grote groep bezwaarden schoten deze handreikingen echter toch nog tekort. De grondslag van de Protestantse Kerk in Nederland was immers niet exclusief gereformeerd.

De motie-Burggraaf

Als derde in dit rijtje moet de motie-Burggraaf vermeld worden. In haar laatste vergadering op donderdag 11 maart 2004 aanvaardde de synode van de NHK een motie op voorstel van ouderling M. Burggraaf, afgevaardigde namens de classis Ede. Ouderling Burggraaf deed in zijn motie het voorstel om de commissie van bijzondere zorg een extra mogelijkheid tot bemiddeling te geven. Zij zou gemeenten die na het gesprek met deze commissie in meerderheid niet mee kunnen met de Protestantse Kerk in Nederland de mogelijkheid moeten bieden, na overleg met de classis, de status van 'hervormde gemeente van bijzondere aard' te verkrijgen. Gemeenten met deze status worden ingedeeld bij een hervormde classis. Ambtsdragers van deze gemeenten komen gedurende vijf jaar niet tot de vorming van een nieuwe kerkgemeenschap die rechtspersoonlijkheid bezit. Na die vijf jaar wordt vervolgens de situatie geëvalueerd. Mocht dan blijken dat in meerderheid ambtsdragers en gemeenteleden hun eigen plaats niet kunnen vervullen binnen de Protestantse Kerk in Nederland, dient een adequate voorziening te worden getroffen met het oog op het komen tot een nieuw kerkelijk leven van betrokkenen.

Van deze mogelijkheid hebben uiteindelijk twee gemeenten gebruik gemaakt, te weten de HG van Zetten (tijdelijk ingedeeld bij de classis Ede) en de HG van Hedel. Voor deze gemeenten behoeften overigens geen voorziening te worden getroffen. Na het verstrijken van de in de motie genoemde periode van vijf jaren bleven zij deel uitmaken van de Protestantse Kerk.

Hervormde Kerk in Gameren (Bommelerwaard) in gebruik bij de hervormde gemeente.

2. De commissie

2.1 De opdracht

In de overgangsbepalingen 28 tot en met 33 (bijlage 2) werd de taakopdracht van de CBZ omschreven. Deze bestond uit drie onderdelen; kort samengevat:

1. *“De commissie oefent haar taak allereerst uit door een gesprek met de kerkenraad, ambtsdragers en/of gemeenteleden ter plaatse over de wijze waarop men binnen de Protestantse Kerk in Nederland op een verantwoorde wijze ambtsdrager en gemeentelid kan zijn”.*

Deze in de wandelgangen al snel ‘de eerste taak’ van de commissie genoemd komt erop neer dat moest worden getracht door middel van gesprekken met betrokkenen voor de bezwaarden een weg in de Protestantse Kerk te zoeken.

2. *“Wanneer ondanks de in overgangsbepaling 31 genoemde bemiddeling ter plaatse een aanzienlijk deel van de gemeenteleden en/of van de ambtsdragers van de hervormde resp. evangelisch-lutherse gemeente van overtuiging is dat zij niet langer deel kunnen uitmaken van de NHK resp. de ELK wanneer zij zich zal verenigen (of: zich verenigd heeft) in de Protestantse Kerk in Nederland resp. dat zij het ambt niet kunnen (blijven) vervullen binnen de Protestantse Kerk in Nederland, treft de commissie de maatregelen die nodig zijn voor het voortbestaan van de hervormde resp. evangelisch-lutherse gemeente, die - al dan niet verenigd dan wel samengevoegd met een andere gemeente - deel blijft uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland”.*

Deze ‘tweede taak’ van de CBZ behelsde de zorg voor het voortbestaan van de hervormde gemeente die meeging in de fusie. Zo nodig diende de commissie een *maatregel* te treffen waardoor dit voortbestaan werd gegarandeerd.

3. *“Indien de in overgangsbepaling 32 bedoelde ambtsdragers en/of gemeenteleden overgaan tot de vorming van een nieuwe kerkgemeenschap die krachtens het bepaalde in art. 2:2 BW*

rechtspersoonlijkheid bezit, treft de commissie – met inachtneming van de omstandigheden ter plaatse en onverminderd het in overgangsbepaling 32 bepaalde - een voorziening met het oog op het komen tot een nieuw kerkelijk leven van betrokkene(n)”.

Deze ‘derde taak’ betrof de zorg voor degenen die niet met de fusie mee konden gaan; in de praktijk dus de zorg voor de hersteld hervormde gemeente. Zo nodig moest de commissie voor deze hersteld hervormde gemeente een *voorziening* treffen.

2.2 De leden

Uitgaande van de veronderstelling dat de vereniging niet door alle leden van de afzonderlijke drie kerken geheel gedragen zou worden besloot de gezamenlijke vergadering van synoden om voor elk kerkgenootschap dat bij de fusie was betrokken een commissie van bijzondere zorg te benoemen.

De leden van de Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten werden op voordracht van de generale synode van de NHK gekozen uit de belijdende leden van deze kerk. De commissie diende officieel te bestaan uit negen leden, met voor elk lid een secundus. Vanwege de grote problematiek die zich vrij snel na het verenigingsbesluit aandeed werd besloten dit onderscheid niet te hanteren en alle benoemde leden zonder onderscheid in te zetten. De commissie ging van start met 17 leden; de achttiende plaats is nooit vervuld. Eén commissielid zag vanwege een verschil in visie in augustus 2007 geen mogelijkheden meer om binnen de commissie te blijven functioneren. Een ander lid trok zich in april 2009 uit de CBZ terug omdat hij was toegetreden tot het moderamen van de generale synode. Begin 2011 bestond de commissie zodoende nog uit 15 leden.

De commissie bestond in meerderheid uit personen die affiniteit hebben met de Gereformeerde Bond. Alle leden hadden op enigerlei wijze bestuurlijke ervaring opgedaan binnen de NHK in plaatselijke, provinciale en/of landelijke organen; onder hen waren zeven predikanten. De leden werden benoemd voor de periode van 1 februari 2004 tot 1 mei 2009. Gaandeweg werd echter duidelijk dat de commissie haar werkzaamheden niet binnen deze periode kon afronden. Daarvoor was het werk te omvangrijk en de problematiek te weerbarstig. Op 24 april 2009 besloot de synode van de Protestantse

Kerk door middel van een wijziging van overgangsbepaling 28 de CBZ het mandaat te geven na 1 mei 2009 alle zaken af te ronden waarmee de commissie vóór deze datum was begonnen. Sinds 1 mei 2009 hebben de leden van de CBZ dus een aanstelling voor onbepaalde tijd totdat zij alle lopende zaken hebben afgehandeld. De samenstelling van de commissie is te vinden in bijlage 3.

De commissie van bijzondere zorg bijeen op 12 januari 2006.

2.3 De eerste en de tweede taak

Voor het werk in en naar de gemeenten werd de commissie verdeeld in vijf delegaties, bestaande uit twee tot vier leden. Na verloop van tijd werd de indeling in delegaties als gevolg van de zware agenda van de CBZ minder strak en werden delegaties voor nieuw te bezoeken gemeenten meer op basis van beschikbaarheid samengesteld.

In januari 2004 begon de CBZ haar werkzaamheden in gemeenten waarvan het zeer waarschijnlijk werd geacht dat deze zich op 1 mei 2004 aan de fusie zouden onttrekken. Begonnen werd met de 'eerste taak' van de commissie, namelijk te trachten bezwaarde leden en kerkenraden bij het fusieproces te behouden. Gesprekken werden door deze kerkenraden aanvankelijk echter vaak afgehouden. Wanneer op de uitnodiging tot een gesprek wel werd ingegaan was een inhoudelijke gedachtenwisseling al helemaal niet meer aan de orde; de standpunten lagen allang vast. De kerkenraad vertegenwoordigde in zijn visie de 'echte' hervormde gemeente die buiten de Protestantse Kerk verder ging. Alle goederen waren en bleven haar eigendom en de CBZ was

een niet erkend orgaan van de Protestantse Kerk, dat niets te zeggen had over haar eigendommen – zo meende men. Er bestond daarom geen enkele behoefte aan contact met de CBZ.

Met name de eerste acht maanden van 2004 waren zeer hectisch voor de commissie. De vergaderfrequentie was gemiddeld eens per 14 dagen, en er werd vergaderd van 16.00 uur tot halverwege de avond; soms nog langer. De delegaties waren gemiddeld twee avonden per week op pad en hadden onderling en met de gemeenten intensief e-mail- en telefoonverkeer. In totaal vergaderde de commissie van januari 2004 tot en met maart 2011 69 maal.

Toen duidelijk werd dat gesprekken met de bezwaarde kerkenraden niet tot het beoogde resultaat leidden en de 'eerste taak' van de commissie zodoende niet kon worden uitgevoerd, richtte de aandacht van de CBZ zich vooral op de 'tweede taak': de zorg voor de hervormde gemeenten binnen de Protestantse Kerk. Dit stuitte op veel weerstand van de hersteld hervormde kerkenraad ter plaatse, vooral wanneer deze de sterkste positie leek te hebben omdat men unaniem of in grote meerderheid hersteld hervormd was geworden en men zich de beschikking had toegeëigend over het geld en de goederen van de oorspronkelijke hervormde gemeente. Wanneer de CBZ-delegatie de hervormde gemeenteleden wilde ontmoeten mocht soms zelfs geen gebruik gemaakt worden van een lokaliteit van de gemeente. Een bijeenkomst in het plaatselijke dorpshuis of een gesprek bij gemeenteleden thuis moest dan uitkomst brengen. De hersteld hervormde leden werden door hun predikant en kerkenraad te kennen gegeven dat zij die informatiebijeenkomsten van de CBZ maar beter niet konden bijwonen. Zij waren immers al volledig geïnformeerd door hun eigen kerkenraad. Slechts in een enkel geval was een gemeenschappelijke voorlichtingsavond mogelijk.

Vaak kreeg de hervormde gemeente die binnen de Protestantse Kerk bleef, geen mogelijkheid om haar eigen kerkelijk leven vorm te geven. Een door de CBZ getroffen voorlopige maatregel en voorziening, waardoor de hervormde gemeente in ieder geval gebruik kon maken van haar eigen kerk- en verenigingsgebouw, werd vrijwel steeds door de hersteld hervormde kerkenraad afgewezen. Dan moest door middel van een kort geding de beschikking over de kerkelijke bezittingen afgedwongen worden. De hervormde gemeente werd daarbij steeds in het gelijk gesteld. Zij kon dan in ieder geval haar kerkdiensten en verenigingswerk weer hervatten.

Wanneer ook de plaatselijke predikant zich buiten de Protestantse Kerk gesteld had, werd voor de hervormde gemeente een consulent gezocht, soms een emeritus predikant van elders. Vaak trad een door de classis benoemde tijdelijke kerkenraad van ambtsdragers uit andere gemeenten aan om de gemeente ambtelijk te ondersteunen. In enkele hervormde gemeenten heeft de personele invulling van de kerkenraad lang op zich laten wachten.

In deze beginfase werd de CBZ door de hervormde gemeente gezien als de instantie die het voor haar weer mogelijk kon maken om haar kerkelijk leven gestalte te geven, in het uiterste geval door het nemen van juridische stappen.⁷ Tegelijkertijd werd de CBZ in deze gevallen door de hersteld hervormde gemeente ervaren als een bedreiging. Door het optreden van de CBZ liep zij immers kans de beschikking over de kerkelijke goederen kwijt te raken.

De Commissie van overgang bij de protestantse kerkorde (CVO) trof intussen een aantal regelingen op grond waarvan de CBZ een aantal extra taken kreeg toebedeeld.⁸ Op grond van de eerste regeling stelde de CBZ 51 dienstdoende predikanten schriftelijk op de hoogte van de constatering dat zij zich onttrokken hadden aan de gemeenschap van de Protestantse Kerk en feitelijk waren overgegaan naar een ander kerkgenootschap. Vervolgens sprak de kleine synode uit dat de ambtsbediening van deze predikanten was beëindigd en dat zij waren ontheven van het ambt van predikant in de Protestantse Kerk. Op grond van regeling nr. 2 gebeurde ditzelfde met 553 kerkenraadsleden. Regeling nr. 3 bood de mogelijkheid een oplossing te bieden voor de situatie waarin een kerkenraad niet langer in staat was om aan zijn financiële verplichtingen jegens de predikant te voldoen. Er kon dan onder een aantal voorwaarden een lening danwel een bijdrage vanwege de kerk worden verstrekt. Van deze regeling werd in twee gevallen gebruik gemaakt.

In 2005 trof de CVO een regeling nr. 8, die verklaarde dat de eerste twee regelingen van overeenkomstige toepassing waren op emeritus predikanten en op degenen met de bevoegdheid om een kerkdienst te leiden. Het betreft hier emeritus en beroepbare predikanten, kandidaten, studenten theologie, voormalige hulppredikers en kerkelijk werkers.

⁷ Zie daarvoor verder hoofdstuk 5 van dit verslag.

⁸ Deze regelingen werden officieel 'voorzieningen' genoemd, maar om verwarring met de voorzieningen die door de CBZ zijn getroffen te voorkomen wordt deze term hier niet gebruikt.

Deze regeling werd toegepast op 19 emeriti, 6 kandidaten en 2 hulppredikers.

2.4 De derde taak

Na verloop van enige tijd, toen de gescheurde hervormde gemeenten weer functioneerden, begon de CBZ overeenkomstig overgangsbepaling 33 aan haar 'derde taak': het treffen van *voorzieningen* ten behoeve van de hersteld hervormde gemeenten. Vanaf dat moment kwam er opnieuw verandering in de relatie tussen de CBZ en de beide gemeenten. De hersteld hervormde gemeenten gingen hier en daar ervaren dat hen dankzij de CBZ mogelijkheden werden geboden om hun kerkelijk leven verder op te bouwen. Niet dat ze nu enthousiast werden over alles wat de CBZ deed (die deed in hun ogen immers altijd nog te weinig), maar het massieve verzet tegen de CBZ werd in veel hersteld hervormde gemeenten milder.

De commissie had voor het treffen van voorzieningen verregaande bevoegdheden. Alleen de CBZ was bevoegd om (vermogensrechtelijke) middelen toe te wijzen aan nieuw gevormde gemeenten buiten de Protestantse Kerk. De kleine synode had het recht om een door de commissie getroffen voorziening af te wijzen. Dat is bij de voorziening voor één hersteld hervormde gemeente gebeurd, namelijk die van Ouddorp. De CBZ paste daarna de voorziening voor deze gemeente aan, waarna deze door de kleine synode alsnog werd aanvaard. Wanneer een voorziening door de kleine synode was aanvaard, kon daartegen door zowel de hervormde als de hersteld hervormde gemeente een bezwaar worden ingediend bij het Generaal college voor de behandeling van bezwaren en geschillen (GCBG). Een door de kleine synode aanvaarde voorziening is bindend voor de betrokken organen van de Protestantse Kerk.

Bij het treffen van een voorziening voor een hersteld hervormde gemeente ging het niet om een verdeling van de middelen naar rato van de ledenaantallen, maar om een voorziening voor hen die niet konden meegaan in de vereniging, zodat zij een nieuw begin konden maken als kerkelijke gemeenschap. De commissie trof een voorziening ten behoeve van deze nieuwe gemeente met inachtneming van het voortbestaan van de hervormde gemeente. In de praktijk bleken alle gemeenten die niet met de fusie meenden te kunnen meegaan zich te hebben verenigd in de nieuw opgerichte Hersteld Hervormde Kerk.

Plaatselijk vormden zij een hersteld hervormde gemeente. Uitgangspunt van een voorziening was zoals gezegd dat binnen het kerkrecht een gemeente zich niet kan losmaken van de kerk als geheel. De mogelijkheid bestaat slechts om zich als persoon af te scheiden van de kerk.

De commissie beraadde zich eerst over algemene kaders. In de overgangsbepaling was sprake van een 'aanzienlijk deel' van de gemeente dat het kerkverband verlaten had als voorwaarde voor het treffen van een voorziening. In een handreiking van de triosynode van de NHK, de GKN en de ELK uit januari 2004 werd dit aanzienlijk deel geconcretiseerd in tenminste 20 procent van het totaal aantal leden per 30 april 2004, dan wel bij gemeenten met meer dan 1.500 leden een grens van ten minste 300 leden (onder andere ontleend aan artikel 4-6-5 van de protestantse kerkorde). Voorts bepaalde de commissie in overleg met het moderamen van de synode van de Protestantse Kerk als algemeen uitgangspunt dat een rijksmonumentaal kerkgebouw in beginsel niet voor eigendomsoverdracht in aanmerking kon komen. In die situaties waarin een hervormde gemeente na 1 mei 2004 niet meer zelfstandig leek te kunnen voortbestaan en er geen mogelijkheden waren om diensten van de hervormde gemeente te laten plaatsvinden, werd ervoor gekozen om zo'n monumentaal kerkgebouw in erfpacht uit te geven aan de hersteld hervormde gemeente, meestal voor 50 jaar en tegen een symbolische erfpachtcanon van 1 euro per jaar.

Vervolgens werd geconstateerd dat elke voorziening maatwerk zou worden, waarbij de balanspositie, de zorg voor de rand van niet of nauwelijks meeleven en de onderhoudssituatie van de kerkelijke gebouwen factoren waren die in de overwegingen werden betrokken.

Behalve *voorzieningen* voor de *hersteld* hervormde gemeenten trof de commissie ook een aantal *maatregelen* voor *hervormde* gemeenten. Deze maatregelen waren volgens de overgangsbepalingen nodig als het voortbestaan van de plaatselijke hervormde gemeente op het spel stond. In de praktijk ging het hierbij aanvankelijk vooral om de situatie waarin een meerderheid van de oorspronkelijke gemeente niet met de fusie wilde meegaan, de hersteld hervormd geworden gemeente nog over de gebouwen bleef beschikken en de kleine hervormde gemeente geen toegang kreeg tot die gebouwen. Soms was er een kort geding nodig om die kleine hervormde gemeente weer de beschikking over haar wettige eigendommen terug te geven. Later werden maatregelen voor hervormde gemeenten meestal getroffen als deze zo klein waren geworden dat zij niet meer zelfstandig konden voortbestaan. Dergelijke

gemeenten werden dan in de maatregel samengevoegd met een naburige hervormde gemeente. Op de voorzieningen en maatregelen wordt inhoudelijk teruggekomen in hoofdstuk 4 van dit verslag.

Bij het uitvoeren van de derde taak van de commissie gingen de hervormde gemeenten ervaren dat zij een materiële bijdrage moesten leveren aan de voorziening. Dat namen zij de CBZ doorgaans niet in dank af. Zij hadden het immers al extra moeilijk nu zij vanwege het vertrek van veel meelevende gemeenteleden veel van hun inkomsten aan levend geld moesten missen. De gedachte was dat de hersteld hervormden maar voor zichzelf moesten zorgen. Bij een aantal hervormde gemeenten rees meer en meer verzet tegen de CBZ. Bovendien hadden zij de fusie 'niet begeerd'. Waarom moesten zij nu ook nog eens meebetalen aan de gevolgen ervan? Laat de synode, die dit besluit heeft genomen, zo werd gezegd, deze kosten maar dragen.

Met ruim 100 (hersteld hervormde) gemeenten had de CBZ enige vorm van contact in het kader van haar kerkordelijke opdracht. Voor zo'n 40 procent van deze gemeenten hoefde de CBZ geen voorziening te treffen, omdat zij niet voldeden aan het criterium dat een 'aanzienlijk deel' van de gemeenteleden een nieuwe kerkelijke gemeenschap had gevormd. Overigens werden hier de hervormde gemeenten in veel gevallen wel één en soms meer keren door een CBZ-delegatie bezocht.⁹

De meeste tijd en aandacht ging echter naar de 61 hersteld hervormde gemeenten waarvoor de CBZ wel een voorziening trof. De delegaties bezochten hier de hervormde en de hersteld hervormde gemeente, soms enkele malen en soms tot meer dan 40 keer. Verder werden in het kader van het opstellen van de voorzieningen bezoeken gebracht aan classes, zittingen van het GCBG, zittingen bij de burgerlijke rechter, notarissen, wethouders, burgemeesters en ambtenaren van gemeenten. Een voorziening bevestigde de scheiding tussen de hervormde en de hersteld hervormde gemeente. In een voorziening werd de eventuele overdracht van bezittingen van de hervormde gemeente aan de hersteld hervormde gemeente geregeld. De omvang van die overdrachten varieerde afhankelijk van de plaatselijke situatie van slechts een gering bedrag aan diaconale gelden tot vrijwel het totale vermogen, zowel van de gemeente als van de diaconie.

⁹ Bijlage 4 geeft een overzicht van deze gemeenten waarin geen aanzienlijk deel van de leden is overgegaan naar de HHG.

Zoals eerder gesteld was een voorwaarde voor het treffen van een voorziening dat een aanzienlijk deel van de gemeenteleden was overgegaan naar de hersteld hervormde gemeente. Dit betekende dat diegenen die waren overgegaan naar de hersteld hervormde gemeente zich dienden te laten uitschrijven uit het hervormde ledenregister en zich te laten overschrijven naar het ledenregister van de hersteld hervormde gemeente. Zeker in het begin van het bestaan van de commissie gebeurde dit niet of nauwelijks; later ging dat om diverse redenen een stuk soepeler. In paragraaf 3.3 wordt verder ingegaan op de ontvlechting van de ledenbestanden.

De Hervormde kerk in Opheusden werd overgedragen aan de hersteld hervormde gemeente ter plaatse.

2.5 De kosten

Het laat zich raden dat het werk van de CBZ de nodige kosten met zich mee heeft gebracht. In de eerste plaats zijn dat de onkosten die door de leden van de commissie zijn gemaakt. Dit zijn in hoofdzaken reiskosten, maar die mogen er dan ook zijn. In totaal legden de commissieleden in zeven jaar tijd ongeveer 450.000 kilometer af; ruim elf maal de aarde rond....

In de tweede plaats werd de CBZ bijgestaan door de staf van het Landelijk Dienstencentrum van de Protestantse Kerk (PLDC). Een schatting leert dat door de staf van het PLDC in totaal meer dan 12.000 uur aan bijstand aan de CBZ is verleend.

In de derde plaats werden kosten gemaakt voor externe juridische bijstand in het kader van in totaal 19 juridische procedures.

Behalve de kosten die ten behoeve van het werk van de CBZ door de landelijke Protestantse Kerk zijn gedragen, hebben ook andere partijen – soms omvangrijke – kosten gemaakt. In de meeste gevallen waarin een rechtszaak werd aangespannen was de plaatselijke hervormde gemeente eiseres. Deze gemeenten hebben ten minste een deel van de daarbij horende juridische kosten gedragen, en in een aantal gevallen zelfs alle kosten.

3. De gemeenten

3.1 Typering

Zoals gezegd vond de scheuring vrijwel uitsluitend plaats in hervormde gemeenten die zich (oorspronkelijk) verbonden wisten met de Gereformeerde Bond. Het ging hier vooral om het meest behoudende deel van de bond, waar de stroming rond het blad *Het Gekrookte Riet* bepalend was geworden. De meeste kerkenraden en predikanten van deze gemeenten hadden zich in de jaren negentig al met kracht verzet tegen de kerkordelijke verplichting het beheer aan te passen aan de hervormde kerkorde. Dit hield in dat het beheer van goederen en geldmiddelen van de gemeente een verantwoordelijkheid is van de gehele kerkenraad, dat de kerkvoogden in meerderheid ouderling-kerkvoogd zijn en dat zij bindend toezicht aanvaarden van de provinciale kerkvoogdijcommissie. De weigering zich aan de hervormde kerkorde aan te passen kon voor hen vervelende gevolgen hebben, wanneer bijvoorbeeld een predikantsplaats vacant werd en de kerkenraad geen toestemming kreeg om een nieuwe predikant te beroepen omdat er geen wettig bevoegd college van kerkvoogden was. Over deze kerkvoogdijkwestie is tot aan de Hoge Raad geprocedeerd. In alle gevallen werden de 37 betrokken gemeenten bij de rechter in het ongelijk gesteld. Op 19 december 2003 bevestigde de Hoge Raad in een arrest het gelijk van de landelijke kerk, maar de NHK kwam niet toe aan het effectueren daarvan. Daarom waren er in 2004 nog steeds kerkvoogdijen met vrij beheer, die inmiddels bovendien op onrechtmatige wijze belangrijke vermogensbestanddelen hadden ondergebracht in niet-kerkelijke stichtingen.

In een aantal van deze gemeenten konden intussen niet alle leden zich vinden in het beleid van hun gemeente. Daar ontstond dan ook polarisatie, met als gevolg dat gemeenteleden, soms in groten getale, gingen meeleven met een naburige gemeente. Sinds de perforatieregeling in de NHK van kracht was, lieten zij zich ook inschrijven in het ledenregister van die gemeenten. Dergelijke perforaties namen soms grote vormen aan, tot 900 leden per gemeente toe. De achterblijvende gemeente kreeg daardoor een minder gedifferentieerd karakter, hetgeen ook tot uitdrukking kwam in een eenzijdiger samenstelling van de kerkenraad. Binnen deze gemeenten wist men nauwelijks nog hoe de NHK er in de volle breedte uitzag.

In de kring van de Gereformeerde Bond als binnenkerkelijke organisatie voltrok zich een tweedeling. In het blad *Het Gekrookte Riet* werd fors stelling genomen tegen het Samen-op-Wegproces en werd regelmatig sterk gepreludeerd op een mogelijke afscheiding wanneer het tot kerkenfusie zou komen. Toen in 1994 tijdens een door het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond belegde ambtsdragersvergadering in Amersfoort de aanvankelijke ambivalente houding ten opzichte van de fusie werd losgelaten en werd uitgesproken dat men, ook als de kerkvereniging doorgang zou vinden, 'op zijn post' zou blijven met behoud van de doelstelling binnen de NHK, werd de tweedeling compleet. Direct daarna werd een *Comité tot Behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk* opgericht, waarin veel predikanten uit de kring van Het Gekrookte Riet én een aantal andere predikanten uit de kring van de Gereformeerde Bond zich verenigden.

3.2 Het Comité informeert de gemeenten

Een belangrijke stellingname van dit Comité was dat het mogelijk was om als hervormde gemeente buiten de gefuseerde kerk te kunnen voortbestaan, met behoud van naam en goederen. Het Comité publiceerde een aantal brochures en belegde voorlichtingsavonden in gemeenten. In één van die brochures¹⁰ werden in de vorm van 29 vragen en antwoorden de bezwaren tegen de fusie verwoord. Gemeenten en lidmaten ontvingen daarbij modelbrieven, die ze na invulling van hun eigen gegevens, binnen 30 dagen na het fusiebesluit van 13 december 2003 als bezwaarschrift konden opsturen naar het GCBG van de NHK en naar de eigen kerkenraad.

In de brochure van het Comité werden de principiële bezwaren tegen de fusie helder en bondig samengevat. Behalve de fundamentele bezwaren tegen het belijden van de nieuwe fusiekerk werden ook de onoverkomelijke veranderingen genoemd ten opzichte van de oude kerkorde, die de zegening van een gelijkgeslachtelijke relatie (het 'homohuwelijk') mogelijk maakten. In de brochure werden voorts enkele voor de bezwaarde kerkenraden belangrijke gedragsregels en positiebepalingen genoemd:

- De kerkenraad dient in een genotuleerd kerkenraadsbesluit vast te leggen dat de gemeente inclusief haar leden niet zal meegaan in de

¹⁰ Comité tot Behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk (2003), *Nu de PKN een feit wordt... hoe verder?*, Waddinxveen: Comité tot Behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk.

Protestantse Kerk, maar als hervormde gemeente buiten deze kerk zal voortbestaan met behoud van alle goederen en andere bezittingen.

- De ambtsdragers zullen op hun post blijven, omdat zij in dienst staande van de Koning der kerk hun ambt niet mogen en kunnen neerleggen.
- De gemeenteleden hoeven individueel niets te doen, aangezien zij immers bijbels, confessioneel en kerkordelijk vertegenwoordigd worden door de kerkenraad.
- Principieel, confessioneel en geestelijk gezien is het achterblijvende deel, dat niet in de Protestantse Kerk meegaat, de voortzetting van de oude Nederlandse Hervormde Kerk. Overeenkomstig de hervormde kerkorde van 1951 zullen bredere ambtelijke vergaderingen hersteld worden.
- De Commissie van Bijzondere Zorg zal ongetwijfeld pogingen ondernemen om in contact te komen met de bezwaarde kerkenraden. Aangezien deze CBZ is verankerd in de nieuwe kerkorde van de Protestantse Kerk en als zodanig niet erkend wordt door de bezwaarde hervormde gemeenten, dienen de kerkenraden deze commissie de toegang tot hun vergadering te weigeren.
- In totaal 54 kerkvoogdijen van hervormde gemeenten hebben een proces aangespannen tegen de hervormde synode om van de rechter een verklaring voor recht te vragen, waarin duidelijk gemaakt wordt dat een gemeente niet tegen haar wil gedwongen kan worden toe te treden tot een kerk als de Protestantse Kerk, die niet is de Nederlandse Hervormde Kerk. Het is van groot belang dat ook andere gemeenten zich hier bij aansluiten.
- De ledenregistratie, het doop- en trouwboek, alsmede de administratie behoren toe aan de gemeente, en blijven dus bij de gemeente die niet meegaat in de Protestantse Kerk.

Deze handreiking van het Comité was niet alleen behulpzaam voor de bezwaarde kerkenraden en gemeenteleden bij het formuleren van hun standpunten, maar tevens voor de CBZ-delegaties, die bij iedere ontmoeting met de bezwaarden, als het al tot een inhoudelijk gesprek kwam, met steeds dezelfde uitspraken werden geconfronteerd. Een onwrikbaar standpunt, dat steeds weer aan de CBZ werd voorgehouden, was dat men meende de oorspronkelijke hervormde gemeente en kerk te zijn en te blijven. De Protestantse Kerk was in deze visie een nieuwe kerk, die zich had afgescheiden van de vaderlandse kerk. De plaatselijke kerkenraad kan – nog steeds in deze

visie – een wettig besluit nemen dat de gehele gemeente niet meegaat (zich niet laat meenemen) in de nieuw gevormde Protestantse Kerk. Alle hervormde leden zijn dan automatisch lid van de hervormd blijvende kerk. Wanneer zij dat niet willen, moeten zij zich laten uitschrijven uit de hervormde registers en zich aanmelden bij de Protestantse Kerk. En alle bezittingen van de hervormde gemeente van vóór 2004 behoren de gemeente buiten de fusie toe.

Deze argumenten maken deel uit van de procedure voor de Verklaring voor Recht, die door 54 bezwaarde (wijk)gemeenten is aangespannen tegen de Protestantse Kerk.¹¹ Natuurlijk werd er door de NHK geprobeerd om bij de bezwaarde kerkenraden en gemeenteleden een zuiver beeld van de situatie te schetsen. In dagbladen (zoals het Reformatorisch Dagblad en het Nederlands Dagblad), in periodieken (zoals De Waarheidsvriend), door middel van brochures, persberichten, brieven en op de eigen website werd met regelmaat de vereniging toegelicht. Een laatste poging voorafgaand aan de fusie was de open brief die het moderamen van de NHK op 28 februari 2004 in het Reformatorisch Dagblad en in het Nederlands Dagblad plaatste. In deze open brief werd de stand van zaken nog eens helder geformuleerd en werden bezwaarde gemeenteleden met klem opgeroepen om zich bij de fusie niet van de kerk af te scheiden.¹²

Dit alles heeft er voor tientallen kerkenraden en ruim 40.000 gemeenteleden niet toe geleid dat zij afzagen van hun voornemen om buiten de fusie te blijven.¹³ Zij volgden het Comité in het toetreden tot de Hersteld Hervormde Kerk. De kerkscheuring werd op 1 mei 2004 een feit.

3.3 Ontvlechting van de ledenbestanden

De voor de voorzieningen noodzakelijke ontvlechting van de ledenbestanden stuitte bij de hersteld hervormde kerkenraden op onoverkomelijke bezwaren, omdat men zich op het standpunt stelde dat de HHK de wettige voortzetting was van de NHK. Men meende dat er derhalve van uitschrijving geen sprake kon zijn. Het was in hun visie juist precies andersom: het hervormde ledenregister van vóór 1 mei 2004 diende te behoren aan de hersteld hervormde gemeente en degenen die lid wilden zijn van de hervormde gemeente binnen de

¹¹ Zie voor deze procedure paragraaf 5.4.

¹² De tekst van deze open brief is als bijlage 5 bij dit verslag opgenomen.

¹³ Zie ook noot 3.

Protestantse Kerk moesten zich laten uitschrijven uit dat register. De ontvlechting van de ledenbestanden is in sommige gemeenten een uiterst moeizame zaak geweest, die veel tijd van de CBZ-leden heeft gevegd. Soms moest noodgedwongen gebruik worden gemaakt van de omgekeerde bewijslast en werd in een brief aan de gemeenteleden aangenomen dat zij hersteld hervormd waren geworden en dat zij het schriftelijk moesten melden als dit niet zo was. Eerst nadat in diverse rechtszaken de rechter nadrukkelijk had uitgesproken dat de hervormde gemeente binnen de Protestantse Kerk de voortzetting was van de hervormde gemeente binnen de NHK en dat de hersteld hervormde gemeenten behoorden tot een nieuw kerkgenootschap, motiveerde dit hersteld hervormde gemeenten tot een iets meer constructieve opstelling. Ook de verwachte overdracht van vermogensbestanddelen werkte regelmatig mee aan een meer constructieve houding ten aanzien van de ledenontvlechting. In de praktijk bleek na enige tijd een neutraal opgestelde ontvlechtingsbrief behulpzaam. In deze brief, die door de belijdende leden van de hersteld hervormde gemeente diende te worden ondertekend, werd niet gesproken over 'bedanken als lid', 'uitschrijving uit' dan wel 'inschrijving in' enig register of over 'afscheiding van een gemeente', maar werd de volgende formulering gebruikt: "Ons werd meegedeeld, dat u bent overgegaan tot een ander kerkgenootschap, de hersteld hervormde gemeente ter plaatse, en dat derhalve de kerkenraad (...) heeft besloten uw registratie als lid van de hervormde gemeente die deel uitmaakt van de Protestantse Kerk in Nederland te beëindigen."

3.4 'Oud zeer' in gemeenten

De CBZ werd in het leven geroepen om oplossingen te vinden voor problemen die zijn ontstaan ten gevolge van de kerkvereniging, namelijk "... wanneer de band tussen een aanzienlijk deel van de gemeenteleden en de Protestantse Kerk in Nederland verbroken is of dreigt te worden en/of een aanzienlijk deel van de ambtsdragers niet bereid is het ambt te (blijven) vervullen binnen de Protestantse Kerk in Nederland".

In de praktijk bleek het probleemgebied in een aantal gemeenten uitgebreider, dieper geworteld en weerbarstiger. De onderliggende problematiek speelde dan een belangrijke wel of niet uitgesproken rol. Bij de kerkvereniging kwamen al vele jaren bestaande gevoelens van onvrede en interne spanningen aan het licht. De CBZ werd zonder dat te willen en daarvoor ingesteld te zijn met diverse onbetaalde

rekeningen geconfronteerd. Zij had echter niet de middelen en bevoegdheden om daarin 'recht te spreken', maar kon zich er ook niet aan onttrekken, aangezien dat 'oud zeer' zo'n bepalende rol speelde, of verantwoordelijk was voor een plaatselijke situatie die de uitvoering van de CBZ-taak sterk bemoeilijkte. Enkele voorbeelden:

- Zoals in paragraaf 3.1 werd aangegeven, liep de CBZ op tegen al vele jaren bestaande scheidslijnen tussen bepaalde gemeenten en het grotere geheel van de kerk. De CBZ-delegaties werden pijnlijk geconfronteerd met deze diep gewortelde verwijdering. Het leek er soms zelfs op dat over en weer een andere taal werd gesproken.
- Ook als gevolg van het al eerder genoemde verschijnsel van perforaties van het lidmaatschap van gemeenten konden problemen ontstaan. Als in zo'n geval de kleine hervormde gemeente na de fusie weer probeert op te krabbelen geeft dat spanning bij haarzelf, bij de massieve hersteld hervormde gemeente, maar ook bij de buurgemeente waar perforanten hun heil hebben gezocht. Dat laatste omdat deze mogelijk zouden kunnen teruggaan naar de inmiddels gedecimeerde hervormde gemeente waaruit zij oorspronkelijk voortkwamen. In de praktijk bleken overigens niet erg veel geperforeerde leden terug te keren naar de gemeente waartoe zij oorspronkelijk behoorden.
- Het eveneens eerder genoemde punt dat de NHK niet toekwam aan het effectueren van het op 19 december 2003 bij de Hoge Raad verkregen gelijk in de beheerskwestie zorgde ook voor extra problemen. Daardoor bestonden er in 2004 nog steeds kerkvoogdijen met vrij beheer, die belangrijke vermogensbestanddelen hadden ondergebracht in voor de CBZ soms onbereikbare niet-kerkelijke stichtingen. Sommige hersteld hervormde kerkenraden bleken op deze wijze al ruimschoots hun eigen voorziening gerealiseerd te hebben, uiteraard ten koste van de overblijvende gemeenten in de Protestantse Kerk. Vaak lukte het wel om gebouwen en andere vermogensbestanddelen uit dergelijke stichtingen teruggeleverd te krijgen aan de rechthebbende hervormde gemeente, al was daar soms wel de (dreiging van een) gang naar de voorzieningenrechter voor nodig.
- In enkele gemeenten was al sprake van bijzondere visitatie, omdat er al langer spanningen bestonden tussen de predikant en delen van de kerkenraad en/of de gemeente. De daarbij betrokken visitatoren van de NHK waren echter niet toegekomen aan het treffen van adequate maatregelen. De CBZ was niet bij machte hier nog iets aan te doen, omdat de desbetreffende predikanten zich inmiddels samen met een deel van de kerkenraad en de gemeente

hadden bekend tot de HHK en vanuit die positie de hervormde gemeente bleven bestrijden met haatdragende publicaties.

- De kwaliteit van de ledenadministratie liet regelmatig zeer te wensen over. In veel gemeenten was men in de loop van de jaren opgehouden mutaties in het register door te geven aan de SMRA. Men hield dan een eigen administratie bij, waarbij soms een heel eigen invulling aan het begrip 'lidmaatschap' werd gegeven.

De hervormde kerk in Elspeet is in gebruik bij de hervormde gemeente; medegebruik door hersteld hervormde gemeente vond plaats tot dat de nieuwgebouwde kerk gereed was gekomen.

4. Maatregelen en voorzieningen

4.1 Inleiding

Ingevolge Overgangsbepaling 32 van de kerkorde heeft de CBZ onder andere tot taak om die *maatregelen* te treffen die nodig zijn voor het voortbestaan van de *hervormde* gemeente die deel blijft uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland. Overgangsbepaling 33 regelt dat een *voorziening* wordt getroffen voor hen die niet mee konden gaan met de fusie – in de praktijk de *hersteld* hervormde gemeente – met het oog op het komen tot een nieuw kerkelijk leven van betrokkenen.

4.2 Voorlopige maatregelen en voorzieningen

In een aantal gevallen heeft de CBZ rond 1 mei 2004 een *voorlopige* maatregel en voorziening moeten treffen teneinde een hervormde minderheid de gelegenheid te geven om na 1 mei 2004 als hervormde gemeente binnen de Protestantse Kerk in Nederland te kunnen functioneren en te beschikken over de kerk en/of het verenigingsgebouw. In de loop van 2004 kwamen daar nog de nodige voorlopige maatregelen en voorzieningen bij, gevolgd door nog enkele in 2005 en nog één in 2006. In totaal heeft de CBZ voor 35 gemeenten een voorlopige maatregel en voorziening getroffen. Een overzicht hiervan is te vinden in bijlage 6.

In enkele gevallen heeft de CBZ intensief overleg gevoerd om te voorkomen dat twee partijen zich op zondag 2 mei 2004 de toegang tot het kerkgebouw zouden bevechten. Zo was in Katwijk aan Zee de politie paraat om zo nodig in te grijpen. In een aantal situaties bleek een kort geding noodzakelijk om de (eigendoms)rechten van de hervormde gemeente door de hersteld hervormde gemeente te doen respecteren.¹⁴

¹⁴ Een overzicht van de gevoerde rechtszaken is opgenomen in bijlage 9.

4.3 Voorzieningen

Nadat aldus de scheiding der geesten op een enigszins betamelijke wijze was vormgegeven, is de CBZ zich gaan beraden hoe uitvoering gegeven moest worden aan de derde taak: het treffen van een voorziening voor de nieuw gevormde hersteld hervormde gemeente. Zeer uitgebreid stond de CBZ stil bij de vraag in welke mate vermogensbestanddelen, met name het al dan niet monumentale kerkgebouw, het verenigingsgebouw en de pastorie, zouden kunnen worden overgedragen aan de hersteld hervormde gemeente. Ook is uitgebreid nagedacht over de vraag in hoeverre diakonaal vermogen aan de hersteld hervormde gemeente zou kunnen worden overgedragen. Intensief heeft de CBZ daarover ook gesproken met de twee Regionale Colleges voor de behandeling van beheerszaken (RCBB) in wier gebied de meeste scheuringen hadden plaatsgevonden.

Na ampel beraad kwam de CBZ tot de gedragslijn dat indien de hervormde gemeente daaraan voor de voortzetting van haar kerkelijk leven geen behoefte had, deze gebouwen in beginsel zouden kunnen worden overgedragen, zulks met uitzondering van een kerkgebouw dat de rijksmonumentenstatus heeft. In tien gevallen koos de CBZ ervoor om zo'n kerkgebouw in erfpacht uit te geven. Voorts was de CBZ van oordeel dat diaconaat een wezenlijk onderdeel is van het gemeente zijn, dus dat in beginsel ook diaconale vermogensbestanddelen konden worden overgedragen. Dit waren globale uitgangspunten. Dat gaf de noodzakelijke ruimte om voor elke gemeente maatwerk te kunnen leveren.

Alvorens tot vaststelling van de inhoud van een voorziening over te gaan diende de CBZ overeenkomstig overgangsbepaling 33b advies te vragen aan het betreffende Regionale College voor de visitatie, het RCBB en het breed moderamen van de classicale vergadering. Omdat aanvankelijk uit de verstrekte adviezen en uit de wijze waarop die adviezen tot stand waren gekomen bleek dat veel regionale colleges en brede moderamina moeite hadden om hun posities in deze te kunnen vinden, zette de scriba van de Protestantse Kerk in een brief van 10 januari 2008 uiteen welke aspecten door het betreffende orgaan bezien zouden moeten worden. Dat de betreffende organen het werk van de CBZ zouden moeten overdoen, waar het adviestraject soms wel eens op leek, was niet aan de orde en zou de moeizaam door de CBZ tot stand gebrachte plaatselijke verhoudingen in negatieve zin kunnen beïnvloeden.

Ingevolge overgangsbepaling 33d diende elke voorziening te worden voorgelegd aan de kleine synode, die bevoegd was om de voorziening af te wijzen. De kleine synode kon geen wijzigingen in een voorziening aanbrengen. Wanneer zij een voorziening zou afwijzen, zou zij echter wel kunnen aangeven welke punten daarbij een belangrijke rol spelen, zodat de CBZ daar bij het opstellen van een nieuwe voorziening rekening zou kunnen houden.

Behandeling van voorzieningen tijdens Kleine Synode d.d. 28 maart 2008.

In één geval, namelijk de voorziening voor Ouddorp, maakte de kleine synode gebruik van haar recht om een voorziening af te wijzen. Daarbij kan worden opgemerkt dat de kleine synode dezelfde argumenten voor en tegen hanteerde als de CBZ, doch tot een andere afweging kwam en de voorziening daarom afwees. In totaal zijn er 61 voorzieningen voor hersteld hervormde gemeenten getroffen. Bijlage 7 geeft een overzicht van deze getroffen voorzieningen.

De bespreking van de 61 voorzieningen in 22 besloten zittingen van de kleine synode was zeer intensief, doch is door de CBZ steeds als zeer betrokken en constructief ervaren. Daarin kreeg de CBZ ruime gelegenheid om de inhoud van de voorziening, maar ook de weg daarheen aan de kleine synode toe te lichten.

Zoals eerder gesteld was de inhoud van de voorziening in alle gevallen maatwerk. Daarin werden aspecten afgewogen als het aantal leden dat was weggegaan, de vitaliteit van de gehavende hervormde gemeente, de omvang van de rand van de bij de hervormde gemeente blijvende leden, het financiële perspectief van de hervormde gemeente, de omvang van het vermogen, alsook de financiële perspectieven van de hersteld hervormde gemeente en haar behoeften. Dit wordt weerspiegeld in de bandbreedte van de voorzieningen. In één voorziening werd geen vermogen overgedragen en soms bleef een voorziening beperkt tot de overdracht van een klein bedrag aan diakonaal vermogen. In de meeste gevallen werd zowel kerkrentmeesterlijk als diakonaal vermogen overgedragen, variërend van een klein deel tot vrijwel het gehele vermogen. De meest omvangrijke overdracht omvatte vrijwel alle activa met een gezamenlijke waarde van zo'n 10 miljoen euro.

In totaal is voor ruim 40 miljoen euro overgedragen aan 61 hersteld hervormde gemeenten, waarheen tezamen ca. 38.600 leden zijn overgegaan.¹⁵ Dit bedrag van 40 miljoen euro bestond voor driekwart uit kerkrentmeesterlijk vermogen en voor een kwart uit diaconale activa. Tabel 4.1 geeft een indruk van de bandbreedte van de voorzieningen.¹⁶

Tabel 4.1. Bandbreedte van de voorzieningen

¹⁵ Behalve deze ruim 38.000 leden zijn er (zoals gezegd in noot 3) nog enkele duizenden leden naar de HHK overgegaan die afkomstig zijn uit gemeenten waarvoor geen voorziening is getroffen (waar met andere woorden geen 'aanzienlijk deel' van de hervormde gemeente is weggegaan). In totaal hebben zodoende ruim 40.000 leden van de NHK zich bij de HHK aangesloten. Het feitelijke aantal leden van de HHK ligt op dit moment nog hoger, omdat zich in de tussentijd ook de nodige leden van andere kerkgenootschappen bij de HHK hebben aangesloten en doordat het ledenbestand natuurlijke aanwas te zien heeft gegeven.

¹⁶ Voor gebouwen en onbebouwde eigendommen is gewerkt met taxaties en ramingen van de waarde.

Omvang voorziening	Aantal gemeenten met kerkrentmeesterlijke overdracht	Aantal gemeenten met diaconale overdracht
0 - 99.000 euro	23	45
100.000 – 499.000 euro	22	12
500.000 – 999.000 euro	9	1
1 – 5 miljoen euro	6	3
> 5 miljoen euro	1	-
Totaal	61	61

Voor 45 hersteld hervormde gemeenten (een kleine driekwart van het totaal) lag de kerkrentmeesterlijke overdracht tussen nul en een half miljoen euro. In 16 gemeenten bedroeg deze overdracht meer dan een half miljoen, met de eerder genoemde uitschieter van 10 miljoen euro. De diaconale overdrachten waren in veel gevallen beperkter dan de kerkrentmeesterlijke. In 45 gemeenten (opnieuw bijna driekwart van het totaal) werd minder dan 100.000 euro aan diaconale bezittingen overgedragen.

De activa die aan hersteld hervormde gemeenten werden overgedragen waren zeer divers van aard. In de eerste plaats werd er vaak een bedrag in geld in de voorziening opgenomen (banktegoeden). Maar ook kerken, pastorieën en andere woningen, evenals begraafplaatsen en percelen landbouwgrond maakten soms deel uit van een overdracht. In totaal werd een areaal van 281 hectare grond overgedragen. In twee gemeenten ging (een deel van) een begraafplaats in eigendom over op de hersteld hervormde gemeente. Tabel 4.2 geeft een overzicht van de overgedragen activa.

Tabel 4.2. In eigendom overgedragen activa

Soort activa	Aantal
Kerkgebouwen	9
Verenigingsgebouwen	9
Pastorieën	17
Overige gebouwen	10
Onbebouwde eigendommen	16
Begraafplaatsen	2
Overige activa (vooral geldmiddelen)	60

Behalve door middel van eigendomsoverdracht werd soms ook onroerend goed in erfpacht aan een hersteld hervormde gemeente gegeven. Hierbij ging het onder andere om een aantal rijksmonumentale kerkgebouwen, maar ook om enkele verenigingsgebouwen, pastorieën en overige woningen. Tabel 4.3 geeft een overzicht.

Tabel 4.3. In erfpacht uitgegeven activa

Soort activa	Aantal
Monumentale kerkgebouwen	10
Verenigingsgebouwen	4
Pastorieën	3
Overige woningen	1
Begraafplaatsen	5

Behalve de overdracht van vermogensbestanddelen (in eigendom dan wel in erfpacht) werd in voorzieningen ook altijd geregeld dat de hersteld hervormde gemeente moest kunnen beschikken over de kerkelijke gegevens van hen die oorspronkelijk in het hervormde ledenregister stonden en die later tot de hersteld hervormde gemeente zijn gaan behoren. Verder werden soms nog andere vormen van handreiking aan de hersteld hervormde gemeente gedaan. Zo werd, wanneer een kerkgebouw eigendom bleef van de hervormde gemeente, vaak aan de hersteld hervormde gemeente tegen een redelijke vergoeding medegebruik van dat kerkgebouw aangeboden. Enkele hersteld hervormde gemeenten hebben overigens om voor hen principiële redenen van zo'n aanbod geen gebruik gemaakt. Zo weigerde de hersteld hervormde gemeente van Ouddorp nog samen te komen in de Dorpskerk toen de kleine hervormde gemeente dat gebouw op grond van de voorziening zelf weer kon gaan gebruiken. Deze hersteld hervormde gemeente laat nu voor zichzelf een grote, nieuwe kerk bouwen.

De uitvoering van de voorzieningen vereist nog afzonderlijke aandacht. Allereerst waren daar de situaties dat de hersteld hervormde gemeente de zich wederrechtelijk toegeëigende geldmiddelen en gebouwen weer moest teruggeven aan de hervormde gemeente. Helaas moest daartoe in enkele gevallen de tussenkomst van de rechter worden ingeroepen.

Meestal werd de inhoud van de voorziening aanvaard en werd er conform gehandeld. Ook in die gevallen verstreek er vaak wel veel tijd voordat de voorziening tot uitvoering kwam, zeker als tussenkomst van een notaris nodig was omdat er onroerend goed moest worden overgedragen. Daar waar vanuit de hervormde gemeente vermogensbestanddelen moesten worden overgedragen aan de hersteld hervormde gemeente werd – zij het vaak met een bezwaard gemoed – aan de verplichting van de voorziening voldaan. Indien er vermogensbestanddelen teruggeleverd moesten worden aan de hervormde gemeente, bijvoorbeeld vanuit de onrechtmatig tot stand gekomen overdracht aan een stichting, verliep dit vaak moeizamer.

De kerkenraden van de hersteld hervormde gemeenten van Gameren, Goedereede, Sint-Annaland, Sirjansland, Stellendam en Wouterswoude besloten op grond van principiële overwegingen een door CBZ getroffen voorziening in het geheel niet te aanvaarden. De CBZ en de kerkenraad van de plaatselijke hervormde gemeente hebben hier kennis van genomen. Het gevolg daarvan was dat in deze gemeenten geen overdracht van gelden of goederen aan de HHG plaatsvond. In het merendeel van de gevallen betrof het hier diaconale geldbedragen van beperkte omvang.

In Nederhemert weigerde de hersteld hervormde kerkenraad aanvankelijk ook om de voorziening te accepteren. Na uitspraak in een rechtszaak besloot deze kerkenraad echter alsnog om aan de voorziening mee te werken.¹⁷

De registers, het doop-, lidmaten- en trouwboek, de notulenboeken, de financiële administratie, de andere bescheiden – onder welke benaming ook – en het archief van de hervormde gemeente bleven in ieder geval toebehoren aan de hervormde gemeente die deel blijft uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland, aldus overgangsbepaling 33 onder c. In een aantal gevallen werden de archieven in bewaring gegeven aan een gemeentelijke of regionale archiefdienst of werd een andere praktische oplossing getroffen voor een bewaring van deze archieven.

In alle voorzieningen is bepaald dat op verzoek van betrokkenen een afschrift wordt verstrekt uit de registers van de gegevens van degenen die deel uitmaken van de nieuwe kerkgemeenschap.

¹⁷ Zie hiervoor verder paragraaf 5.5 op pagina 56.

De Nieuwe Kerk te Putten wordt gedurende maximaal 5 jaren gezamenlijk gebruikt door de hervormde gemeente en de hersteld hervormde gemeente.

4.4 Maatregelen

Overgangsbepaling 32 geeft aan dat de commissie maatregelen kan treffen die nodig zijn voor het voortbestaan van een hervormde gemeente die deel uit blijft maken van de Protestantse Kerk in Nederland, wanneer een aanzienlijk deel van de gemeenteleden van overtuiging is dat zij niet langer deel kunnen uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland.

Van deze ruime bevoegdheid heeft de commissie als volgt gebruik gemaakt. In de periode maart 2004 tot en met januari 2006 zijn 35 maatregelen getroffen die een voorlopig karakter hadden en die ook ordemaatregelen inhielden: Bijlage 6 geeft hiervan een overzicht. De maatregelen werden 'voorlopige maatregelen en voorzieningen' genoemd. Veelal handelden deze maatregelen over het gebruik van kerkelijke gebouwen door de hervormde gemeente, die in de genoemde plaatsen vaak in een minderheidspositie kwam te verkeren.

In een later stadium heeft de commissie in een aantal gevallen naast een voorziening voor een hersteld hervormde gemeente ook een maatregel voor een hervormde gemeente getroffen. In deze maatregelen werden de kaders aangegeven voor het voortbestaan van de hervormde gemeente en de daartoe benodigde samenwerking of samenvoeging met een naburige gemeente. Dit betrof de gemeenten Garderen, Rijssen (Rehoboth), Nieuwleusen (Rehoboth), Staphorst/Rouveen en Ouddorp.

4.5 Taakgroep steunverlening gescheurde gemeenten

Al snel na de vereniging in mei 2004 werd het duidelijk dat een aantal hervormde gemeenten na het vertrek van een aanzienlijk aantal gemeenteleden zwaar gehavend was achtergebleven. Even duidelijk was dat daaronder gemeenten waren die op korte termijn voor ernstige financiële problemen stonden, maar waarvan wel mocht worden verwacht dat zij na enige jaren weer levensvatbaar zouden zijn. Om deze gemeenten bij te staan in de periode van overgang naar een normaal gemeentelven riep het moderamen van de synode van de Protestantse Kerk in 2005 een *Taakgroep steunverlening gescheurde gemeenten* in het leven. Deze taakgroep kreeg als opdracht zorg te dragen voor een geïntegreerde benadering en behandeling van steunaanvragen van hervormde gemeenten die na 1 mei 2004 een aanzienlijk deel van hun gemeenteleden en/of ambtsdragers hebben zien vertrekken naar een hersteld hervormde gemeente.

Om voor steunverlening in aanmerking te komen moesten gemeenten een meerjarenbegroting indienen. Wanneer op het verzoek om steunverlening positief werd gereageerd, gaf de taakgroep een *garantie* af. Dit wil zeggen dat wanneer de desbetreffende gemeente in een van de jaren in kwestie een groter tekort realiseerde dan in de meerjarenraming was begroot, een subsidie ter grootte van het geraamde tekort werd uitgekeerd. Was het gerealiseerde tekort geringer dan het geraamde, dan werd slechts een subsidie ter grootte van dat gerealiseerde tekort betaald. Bij een gerealiseerd overschot werd niets uitgekeerd. Dit betekent dat het totale bedrag dat in de vorm van garanties is verstrekt een absoluut maximum van de eventueel te betalen subsidies aan de betrokken gemeenten is. In de praktijk blijkt inmiddels dat als gevolg van een positiever dan geraamde ontwikkeling bij een aantal gemeenten het totale bedrag aan verleende garanties niet geheel tot uitbetaling zal hoeven komen. In totaal heeft de taakgroep aan 17 hervormde gemeenten een garantie afgegeven. Het totale bedrag aan verleende garanties was ruim 735.000 euro. Hiervan zal zoals gezegd een deel niet tot uitbetaling hoeven komen. Hoe omvangrijk dit deel is, is op dit moment nog niet goed te schatten.

4.6 Afronding

Op het moment waarop dit verslag van de CBZ verschijnt zijn de werkzaamheden van de commissie bijna afgerond. Alle voorzieningen zijn getroffen en er lopen geen juridische procedures meer. De CBZ was per 1 april 2011 echter nog wel betrokken bij de afronding van de

uitvoering van een aantal voorzieningen. De per 1 mei 2009 gewijzigde tekst van de overgangsbepalingen biedt de CBZ de formele basis om deze dossiers af te ronden. De commissie heeft nu de bevoegdheid om met inachtneming van de overgangsbepalingen 29 tot en met 34 de zaken waarvan zij de behandeling vóór 1 mei 2009 heeft aangevangen, na deze datum voort te zetten en af te ronden. In een aantal gevallen gaat het daarbij om de administratieve afhandeling van bepalingen uit een voorziening, zoals de opstelling van een notariële akte voor de overdracht van onroerend goed. In enkele gemeenten is nog enige tijd een intensievere bemoeienis met de afronding van de voorziening nodig:

1. Aalst: in deze gemeente is aan de hersteld hervormde gemeente onder andere een perceel grond toegewezen voor de bouw van een kerk annex pastorie. Deze toewijzing geschiedde onder de voorwaarde dat de hersteld hervormde gemeente uiterlijk 31 december 2011 een niet voor beroep vatbare bouwvergunning heeft. Die vergunning is er op dit moment nog niet en het is ook maar de vraag of deze er voor de genoemde datum zal zijn. De CBZ is en blijft voorshands betrokken bij de ontwikkelingen ter plaatse.
2. Garderen: de uitvoering van de voorziening door de hersteld hervormde gemeente en de nakoming van de gestelde randvoorwaarden vergt nog aandacht van de commissie.
3. Heesbeen: de hersteld hervormde gemeente heeft tot dusverre geen medewerking verleend aan de uitvoering van de voorziening. Onder verwijzing naar de uitspraken in gevoerde procedures, laatstelijk ten aanzien van Nederhemert, is een laatste appèl gedaan om aan de uitvoering van de voorziening mee te werken. Indien hieraan geen gevolg wordt gegeven zullen alsnog andere stappen moeten worden ondernomen.
4. Katwijk aan Zee: na lange tijd van voorbereiding en overleg werd in maart 2011 de ontvlechting van het ledenbestand afgerond. De HG en de HHG werden het eens over de uitvoering van de voorziening. Op het moment van afronding van dit eindverslag was echter nog een bezwaar van een gemeentelid van de HG tegen deze uitvoering in behandeling.
5. Nieuwe-Tonge: er is nog een klein geschil over enkele archiefstukken; nadat dit is opgelost kan de overdracht worden geregeld.
6. Ouddorp: de CBZ heeft voor de kleine, kwetsbare *hervormde* gemeente ter plaatse een meerjarenplan opgesteld en blijft deze

gemeente in samenspraak met de classis Brielle nog enkele jaren ter zijde staan.

7. Poortvliet: de hersteld hervormde gemeente heeft tot dusverre geen medewerking verleend aan de uitvoering van de voorziening. Onder verwijzing naar de uitspraken in gevoerde procedures, laatstelijk ten aanzien van Nederhemert, is een laatste appèl gedaan om aan de uitvoering van de voorziening mee te werken. Indien hieraan geen gevolg wordt gegeven zullen alsnog andere stappen moeten worden ondernomen.
8. Sint-Maartensdijk: de hersteld hervormde gemeente heeft tot dusverre geen medewerking verleend aan de uitvoering van de voorziening. Onder verwijzing naar de uitspraken in gevoerde procedures, laatstelijk ten aanzien van Nederhemert, is een laatste appèl gedaan om aan de uitvoering van de voorziening mee te werken. Indien hieraan geen gevolg wordt gegeven zullen alsnog andere stappen moeten worden ondernomen.
9. Vriezenveen: de voorziening voor deze gemeente is nog maar net getroffen en omvat een flinke overdracht van bezittingen, onder inhouding van een geldbedrag voor de hervormde wijkgemeente van bijzondere aard. De afronding van deze voorziening zal nog enige tijd vergen.

Nederhemert (Noord) kerkgebouw en verenigingsgebouw die aan de hersteld hervormde gemeente worden overgedragen.

5. Juridische procedures

5.1 Inleiding

De CBZ heeft zijn werkzaamheden niet kunnen uitvoeren zonder rechtstreeks of zijdelings in tal van gerechtelijke procedures betrokken te worden. Deze procedures gingen over de rechtmatigheid van het fusieproces zelf, over de juridische gevolgen daarvan en over de door CBZ getroffen voorlopige voorzieningen, definitieve voorzieningen en de tenuitvoerlegging van die definitieve voorzieningen. Hierbij werd zowel de gang naar de kerkelijke rechter (het GCBG) als naar de burgerlijke rechter (al dan niet in kort geding) gemaakt. Met die procedures is veel energie en tijd en ook geld gemoeid geweest, maar voor de duidelijkheid van de positie van betrokkenen waren die procedures onontkoombaar.

5.2 Kerkelijke rechter: GCBG

Voordat de kerkvereniging op 1 mei 2004 van kracht werd had het GCBG zich zowel over de rechtmatigheid van het verenigingsbesluit zelf gebogen als over de daarmee verband houdende besluiten van de generale synode (aanvaarding van rapport *Om de eenheid en heilheid van de Kerk* en vaststelling van de nieuwe kerkorde). Geen van de daartegen gerichte bezwaren heeft het GCBG gehonoreerd.

Daarna had het GCBG te oordelen over de rechtmatigheid van de voorzieningen die door de CBZ voor individuele gemeenten waren getroffen. De betrokken gemeenten – ook de hersteld hervormde gemeenten – die het met de voor hen getroffen voorziening niet eens waren, konden daartegen binnen dertig dagen bezwaar maken bij het GCBG. Zestien hersteld hervormde gemeenten en vijf hervormde gemeenten hebben dat gedaan. Een overzicht van deze bezwaren is te vinden in bijlage 8 bij dit verslag. Van de in totaal 21 ingediende bezwaren werden er door het GCBG 18 ongegrond verklaard of werd het bezwaar niet ontvankelijk verklaard.

In februari 2007 kwamen de eerste uitspraken; deze gingen over de gemeenten Elspeet en Harskamp. Het GCBG hanteerde in die uitspraken een toetsingskader dat sindsdien als vast stramien is gevolgd:

1. De voorziening behoeft niet meer te omvatten dan noodzakelijk is voor het komen tot nieuw kerkelijk leven van de ontstane nieuwe kerkgemeenschap met inachtneming van de plaatselijke omstandigheden en onverminderd de maatregelen die nodig zijn voor het voortbestaan van de hervormde gemeente.
2. Zij moet primair gericht zijn op het voortbestaan van de hervormde gemeente binnen de Protestantse Kerk en vervolgens - waar dat mogelijk en verantwoord is - op het geven van een handreiking om nieuw kerkelijk leven buiten de Protestantse Kerk mogelijk te maken waarbij de 'basisbehoefte' van het kerkelijk leven het uitgangspunt vormt.
3. De nieuwe kerkgemeenschap moet daartoe in ieder geval kunnen beschikken over de kerkelijke gegevens van de leden die hun registratie in de plaatselijke hervormde gemeente hebben beëindigd en thans behoren tot de hersteld hervormde gemeente en de voorziening moet aan deze gemeente de gelegenheid bieden om - gedurende een bepaalde periode - te beschikken over een ruimte voor het houden van erediensten en doordeweekse kerkelijke activiteiten en een ruimte voor het huisvesten van de predikant(en). Ook andere vermogensrechtelijke aspecten worden daarbij in aanmerking genomen.
4. De CBZ komt uit hoofde van haar in de overgangsbepalingen neergelegde taak een grote mate van vrijheid toe bij de invulling van de voorziening. Daarom dient het besluit door het GCBG terughoudend te worden getoetst: het college beoordeelt alleen of de CBZ bij de totstandkoming van het besluit de nodige zorgvuldigheid in acht heeft genomen en, gelet op de overgangsbepalingen, in redelijkheid tot de invulling van de voorziening heeft kunnen komen.
5. In één geval gaf het GCBG aan wat er in een voorliggende voorziening diende te veranderen. De in deze zin aangepaste voorziening is vervolgens opnieuw door de kleine synode behandeld en aangenomen. In twee gevallen deed het GCBG de wijziging in zijn beslissing zelf af en volgde geen nieuwe behandeling in de kleine synode.
6. Volgens het GCBG is met de overgangsbepalingen niet beoogd dat aan het nieuwe kerkgenootschap een deel van het vermogen wordt overgedragen dat in evenredigheid staat tot het aantal vertrokken leden. Voor de vaststelling of een aanzienlijk deel van de leden is vertrokken gaat het om de geregistreerde leden; het al dan niet meelevend zijn van de leden speelt daarbij geen rol.

Bij de beoordeling van de zorgvuldigheid waarmee een besluit tot stand komt hechtte het GCBG er belang aan dat de hersteld hervormde gemeente op geordende wijze was gehoord voordat de voorziening werd getroffen, dat aan te horen organen van de kerk voldoende gelegenheid was gegeven om advies te geven, en dat de belangen van de verschillende partijen voldoende evenwichtig tegen elkaar waren afgewogen.

5.3 Kort gedingen

Reeds begin april 2004 moest door de CBZ met spoed voor een aantal gemeenten een zogenoemde voorlopige maatregel en voorziening worden getroffen. Veel hersteld hervormde kerkenraden weigerden deze maatregel en voorziening uit te voeren. De gang naar de voorzieningenrechter in het belang van plaatselijke hervormde gemeenten was daarom al vóór 1 mei 2004 onontkoombaar. Maar ook daarna zijn tal van voorlopige maatregelen en voorzieningen aan de burgerlijke rechter in kort geding voorgelegd. Daarbij ging het met name over het (mede)gebruik van de kerk en het verenigingsgebouw, beschikking over de financiën, het stoppen van de betaling van het traktement van de (hersteld hervormd geworden) predikant, en het gebruik van de pastorie. Het deel van de gemeente dat feitelijk de beschikking over de goederen had, werd voor de rechter gedaagd om het andere deel tot de gebouwen toe te laten. Zowel hervormde gemeenten als degenen die later als hersteld hervormde gemeenten optraden konden aldus eisende partij zijn. Om over de voorgelegde vragen te beslissen moesten de voorzieningenrechters hun voorlopig oordeel geven over de geldigheid van de kerkvereniging, over wie de rechtsopvolgers van de hervormde gemeenten waren en over de vraag of gemeenten van nieuwe kerkgenootschappen (namens) hun leden als geheel konden uittreden of dat alleen individuele gemeenteleden dat kunnen doen. De voorzieningenrechters hebben steeds als uitgangspunt genomen dat de NHK/de Protestantse Kerk en zijn onderdelen worden geregeerd door hun eigen statuut met een daarin geregelde interne rechtspraak door de GCBG. Zij bouwden daarbij voort op de (toen) recente uitspraak van de Hoge Raad van 19 december 2003 over de zogeheten vrij-beheergemeenten (het kerkvoogdijproces). Zij oordeelden allen dat de kerkvereniging, gezien ook het eerdere oordeel van het GCBG, met dat statuut in overeenstemming was en dat de hervormde gemeenten binnen de Protestantse Kerk de rechtsopvolgers zijn van de 'oude' hervormde gemeenten. Leden kunnen zich alleen op individuele basis laten uitschrijven en als zij

daartoe niet bereid zijn is daartoe slechts de kerkenraad van de hervormde gemeente bevoegd.

De burgerlijke voorzieningenrechtters vonden dat op zorgvuldige wijze met de belangen van de vertrokken leden moet worden omgegaan. Soms leidde dat tot aanvaarding van de in de voorlopige maatregel en voorziening vastgestelde overgangsregeling over tijdelijk gezamenlijk gebruik van de kerk en tijdelijke voortzetting van betaling van het traktement en bewoning door de hersteld hervormde predikant in de hervormde pastorie (bijvoorbeeld rechtbank Den Haag inzake Katwijk aan Zee). Soms kwam het tot de oplegging van een door de rechter opgestelde overgangsregeling (bijvoorbeeld rechtbank Rotterdam inzake Middelharnis) en soms tot de opdracht om verder te onderhandelen. De rechtbank Arnhem bepaalde daarbij dat dit onder leiding van een mediator zou moeten geschieden (rechtbank Arnhem inzake Aalst en Zuilichem). In de zaak-Zuilichem had dat een tijdelijke gebruiksregeling voor de hersteld hervormden tot resultaat, in de zaak-Aalst liep de mediation op niets uit.

De in het voordeel van de hervormde gemeenten uitgevallen uitspraken leidden er ofwel toe dat elders dagvaardingen door de hersteld hervormden werden ingetrokken, of dat men ertoe besloot de voorlopige maatregel en voorziening uiteindelijk wél vrijwillig uit te voeren (bijvoorbeeld in Poederroijen).

Op verzoek van een hersteld hervormde gemeente werd de voorzieningenrechter te Arnhem met succes gewraakt, niet zozeer omdat hij lid was van de Protestantse Kerk en al een paar vonnissen in het nadeel van de hersteld hervormde gemeenten had gewezen, maar omdat de suggestie was gewekt dat van de kant van de hervormde gemeente binnen de Protestantse Kerk gevraagd was dat hij ook deze zaak zou behandelen. Overigens deed de rechter die in zijn plaats werd aangewezen een uitspraak die het gestelde in de voorlopige maatregel en voorziening volledig bevestigde.

De burgerlijke voorzieningenrechter werd ook ingeschakeld in anderssoortige geschillen, die zich bij de voorbereiding van de definitieve voorziening voordeden. In Middelharnis ging het daarbij om het vermogen en het gebruik van de naam van de stichting Restauratie- en Activiteiten Commissie (RAC). De hervormde gemeente meende dat die commissie een onzelfstandig onderdeel van de gemeente was en maakte aanspraak op het vermogen en het gebruik van de naam. Maar

de stichting zelf, waarvan de bestuursleden in meerderheid hersteld hervormd waren geworden, stelde een geheel zelfstandige rechtspersoon te zijn. De rechtbank te Rotterdam stelde de hervormde gemeente in het gelijk, maar in hoger beroep achtte het gerechtshof te Den Haag de onzelfstandigheid van de Restauratie- en Activiteiten Commissie onvoldoende aangetoond. De hervormde gemeente werd verboden om deze naam nog te gebruiken.

De vordering van de hervormde gemeente te Ouddorp om afgifte van het archief - dat door de hersteld hervormde gemeente elders was ondergebracht - werd door de voorzieningenrechter naar de rechtbank te Utrecht verwezen, om gelijktijdig met de hierna te noemen bodemprocedure te worden behandeld. Uiteindelijk is hierover een schikking getroffen. Een overzicht van de gevoerde rechtszaken is te vinden in bijlage 9.

5.4 Verklaring voor recht

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de procedure voor de 'verklaring voor recht'. Gedurende vijf jaar heeft deze procesgang een grote rol gespeeld in het werk dat door de CBZ gedaan is. In vele gesprekken en vergaderingen is dit onderwerp op verschillende manieren aan de orde geweest en is uitleg gegeven. De afdeling Juridische Zaken van de Protestantse Kerk heeft er steeds zorg voor gedragen dat de CBZ goed op de hoogte bleef van mogelijk nieuwe ontwikkelingen.

De eisers in deze verklaring-voor-rechtprocedure waren 55 inmiddels voormalige hervormde (wijk)gemeenten, die op 1 mei 2004 hersteld hervormde gemeenten waren geworden.¹⁸ Zij stonden op het standpunt dat hun gemeenten na de vorming van de Protestantse Kerk in Nederland het recht hadden zich als hervormde gemeenten met behoud van naam en goederen voort te zetten buiten de Protestantse Kerk. Doordat zij zich als de voortzetting van de NHK zagen, beschouwden zij zich ook als eigenaar van de naam en de goederen van de oorspronkelijke gemeenten. De rechtbank te Utrecht stelde hen bij vonnis van 12 maart 2008 in het ongelijk. Volgens de rechtbank "...

¹⁸ Onder deze 55 deelnemers bevonden zich zes (inmiddels hersteld) hervormde wijkgemeenten, die geen rechtspersoonlijkheid hadden en die daarom niet ontvankelijk werden verklaard.

moet de slotsom zijn dat de gemeenten met alle andere hervormde gemeenten per 1 mei onderdeel van de PKN zijn geworden”.

Ten tijde van die uitspraak had de CBZ al voor ongeveer dertig gemeenten voorzieningen getroffen, waarbij de hersteld hervormde gemeente hulp was geboden bij de opbouw van nieuw kerkelijk leven. De Protestantse Kerk hoopte dat het na deze uitspraak makkelijker zou worden om ook voor de andere dertig gemeenten een voorziening te treffen, omdat de uitspraak aan partijen helderheid geeft wie plaatselijk de voortzetting is van de oorspronkelijke hervormde gemeente.

Het moderamen van de synode van de HHK besloot zich bij het vonnis van de Utrechtse rechtbank neer te leggen en niet in hoger beroep te gaan. Aan de gemeenten die aan de procedure hadden deelgenomen werd dat ook geadviseerd. Op 11 juni 2008 stelden 6 gemeenten desondanks hoger beroep in.¹⁹

Het gerechtshof te Arnhem heeft de eisen van zes hersteld hervormde (wijk)gemeenten tegen de Protestantse Kerk op 24 augustus 2010 afgewezen: zij kunnen “...in ieder geval niet in juridisch opzicht worden aangemerkt als voortzetters van de Nederlandse Hervormde Kerk”. Volgens het gerechtshof is “... de Nederlandse Hervormde Kerk krachtens fusie opgegaan in de Protestantse Kerk in Nederland. De gemeenten zijn daarin meegenomen en kunnen, mogelijk wel in geloofsoptzicht, maar in ieder geval niet in juridisch opzicht worden aangemerkt als voortzetters van de Nederlandse Hervormde Kerk onder de Hervormde Kerkorde van 1951 ...” In het arrest gaat het gerechtshof uitvoerig in op de positie van het GCBG, en op de wijze waarop deze commissie destijds ingediende bezwaren heeft behandeld. Het hof concludeert dat dit op voldoende zorgvuldige wijze is gebeurd. Het hof bekrachtigde daarmee het vonnis van de rechtbank te Utrecht. Tegen het arrest van het hof is geen cassatie ingesteld. Daarmee is de juridische verhouding tussen de hervormde gemeenten binnen de Protestantse Kerk en de hersteld hervormde gemeenten definitief vast komen te staan.

¹⁹ Dit betrof de (hersteld) hervormde gemeenten te Nederhemert, Ouddorp, Voorburg (BW) en Vriezenveen (Beth-El), de wijkgemeenten ‘De Noord’ en ‘Morgenster’ te Katwijk aan Zee. Het gerechtshof volgde de rechtbank ten aanzien van de niet ontvankelijkheid van de beide wijkgemeenten uit Katwijk aan Zee.

5.5 Tenuitvoerlegging definitieve voorzieningen

De laatste categorie geschillen die aan de burgerlijke rechter zijn voorgelegd houdt verband met de uitvoering van eindvoorzieningen van de CBZ, waartegen geen bezwaar was gemaakt, of waarover het GCBG definitief had beslist. Het gaat daarbij meestal om gemeenten waarin het overgrote deel van de leden gekozen heeft hersteld hervormd te worden en het gebruik van het kerkgebouw, pastorie, verenigingsgebouw en dergelijke gewoon voortzet. In de desbetreffende voorzieningen van de CBZ is opgenomen dat de gebouwen in erfpacht of in eigendom aan de hersteld hervormde gemeente worden overgedragen en dat ook vrijwel het gehele overige vermogen ter beschikking van de hersteld hervormde gemeente komt. Ten behoeve van de zwakke overblijvende hervormde gemeente is veelal geregeld dat zij wordt samengevoegd met een buurgemeente, maar dat zij op verzoek kerkdiensten in het kerkgebouw mag houden en voorts dat een bepaald bedrag van het kerkrentmeesterlijk c.q. diakonaal vermogen beschikbaar blijft voor pastoraat c.q. diaconie van die hervormd gebleven leden. De archieven behoren volgens de voorzieningen steeds aan de hervormde gemeente te worden overgedragen, waarbij de hersteld hervormde gemeente het recht heeft om inzage in dat archief te hebben voor zover het stukken betreft van vóór 1 mei 2004. Omdat de hersteld hervormde gemeenten weigerden aan de uitvoering van die voorzieningen mee te werken is voor de burgerlijke rechter gevorderd daartoe een bevel te geven. In Melissant heeft de rechter in kort geding alleen een voorziening over het medegebruik van de kerk gegeven, maar meende hij dat de overige vorderingen in een bodemprocedure aan de orde moeten worden gesteld.

In Nederhemert heeft de rechter in een bodemprocedure in een tussenvonnis vastgesteld dat de hervormde gemeente als onderdeel van de Protestantse Kerk aan de voorziening van de CBZ is gebonden, maar dat dit niet geldt voor de hersteld hervormde gemeente. De hersteld hervormde gemeente kan niet gedwongen worden te aanvaarden wat de hervormde gemeente op grond van de definitieve voorziening aan haar aanbiedt. Wel is de hersteld hervormde gemeente gehouden de zaken die toebehoren aan de hervormde gemeente en volgens de voorziening moeten worden teruggegeven (zoals de archieven) daadwerkelijk aan haar over te dragen. Overleg over de ontstane impasse hoe en onder welke voorwaarden de gebouwen op de in de voorziening aangegeven wijze toch kunnen worden overgedragen

dan wel in volle eigendom van de hervormde gemeente blijven, is op niets uitgelopen. De rechtbank te Arnhem wees de vordering van de hervormde gemeente op 22 december 2010 toe. De HHG heeft daarna besloten mee te werken aan de uitvoering van de voorziening.

5.6 Rechtskundige bijstand

In de jaren 2004 –2011 is veel werk verricht door de leden van de CBZ. Zij zijn bijgestaan door het secretariaat van de CBZ en door de afdeling Juridische Zaken van de Protestantse Kerk (Juzza) onder leiding van mevr. mr. T.M. Willemze. Nagenoeg alle voorzieningen en de behandeling van de beroepszaken zijn in samenspraak tussen de CBZ-leden en Juzza behandeld. In een enkel gecompliceerd geval is advies gevraagd bij de advocaat van de Protestantse Kerk, mr. G.C.W. baron Van der Feltz. Laatstgenoemde heeft alle processtukken geconcipeerd en is als advocaat namens de Protestantse Kerk en de betrokken hervormde gemeenten opgetreden in de gevoerde procedures.

Behandeling van de laatste voorziening (Vriezenveen) tijdens de vergadering van de Kleine Synode op 25 maart 2011.

6. Evaluatie

6.1 Inleiding

In de voorafgaande hoofdstukken werd het werk van de Commissie van bijzondere zorg in haar verschillende facetten beschreven. Dat werk heeft de leden van de commissie bepaald niet koud gelaten; niet als het gaat om de omvang van het werk en zeker niet wat betreft de intensiteit ervan. Elk van de leden van de commissie wist zich persoonlijk betrokken bij het reilen en zeilen van de gemeenten waarbij hij werd ingeschakeld en heeft met regelmaat onder spanning – soms hoogspanning – zijn werk gedaan. De commissie hecht er daarom aan in dit slothoofdstuk enige reflectie te geven op de feiten die tot dusverre zijn beschreven. Aan de feiten wordt hier met andere woorden een zekere waardering meegegeven; de lezer krijgt een kijkje in de keuken, en soms in het hart.

6.2 Het werk in de CBZ

Zoals gezegd was het werk in de Commissie van bijzondere zorg omvangrijk. Gedurende zeven jaren vergaderde de commissie 69 maal, werden door de delegaties in totaal zo'n 900 bezoeken gebracht aan gemeenten, de kleine synode, classes, RCBB's, zittingen van het GCBG en van de burgerlijke rechter, notarissen, burgemeesters, wethouders en ambtenaren van gemeenten en was er daarnaast nog het nodige andere werk, zoals mail- en telefoonverkeer, het schrijven van verslagen, nota's en (delen van) voorzieningen, en gesprekken met onder andere journalisten. Zoals eerder gezegd legden de commissieleden in totaal ruim 450.000 kilometer af in het kader van hun CBZ-werk.

Maar zeker zo intensief was de spanning waaronder het werk met grote regelmaat moest worden gedaan. Gevallen waarin het treffen van een voorziening in harmonie met zowel de hervormde als de hersteld hervormde gemeente plaatsvond, waren bepaald een uitzondering. In veel gemeenten ondervond de CBZ grimmig verzet van de hersteld hervormde gemeente, in minder gevallen van de hervormde gemeente, en soms zelfs van beide geledingen.

Binnen de commissie was er van tijd tot tijd verschil van inzicht of visie ten aanzien van te nemen maatregelen en voorzieningen, gegeven verschillen van waardering van ecclesiologische zaken, bijvoorbeeld ten aanzien van het behoud van rijksmonumentale kerkgebouwen. Soms

was de spanningsboog van dien aard dat de heelheid of eenheid van de commissie zelf onder druk kwam te staan. Maar wanneer zo'n situatie zich voordeed, berustte de commissie niet in een status quo maar vond men elkaar in een gemeenschappelijke doelstelling, c. q. roeping ten bate van de kerk.

Daarbij moet worden bedacht dat de CBZ een terra incognita betrad. Nog nooit had een kerk op deze wijze willen omzien naar gemeenteleden die een andere weg wensten te gaan, en dat terwijl dit in 61 gemeenten op grote schaal het geval bleek te zijn. Gedurende de uitvoering van haar taak moest de commissie beleid ontwikkelen dat niet alleen het goede zocht voor de plaatselijke gemeenten (meervoud!), maar dat ook paste in een algemene gedragslijn en dat toetsing door de kerkelijke en de wereldlijke rechter moest kunnen doorstaan. De commissie had, zeker in de eerste jaren van haar bestaan, regelmatig het idee het wiel opnieuw te moeten uitvinden.

Ondanks (of misschien juist dankzij?) de vele spanningen die het werk met zich meebracht, waren en bleven de onderlinge verhoudingen binnen de commissie uitstekend. De vergaderingen van de CBZ gaven de leden de gelegenheid om stoom af te blazen, om de teleurstellingen en frustraties over plaatselijke en landelijke ontwikkelingen te uiten en om onderling pastoraat te verlenen en te ontvangen. Soms was er vertwijfeling: is de kerkelijke vereniging deze scheuring waard geweest? Of ook: had de taak van de commissie in de overgangsbepalingen niet anders, adequater moeten worden omschreven? Ligt er in bepaalde gemeenten ook niet een erfenis vanuit de NHK, omdat men de dingen op hun beloop heeft gelaten? Moeten de lasten van de gehavende gemeenten niet door de hele kerk mee gedragen worden? Tegenover dit laatste kan worden gesteld dat de landelijke kerk door middel van een solidariteitskas een bijdrage leverde voor een doorstart van gehavende hervormde gemeenten. Bovendien heeft de kerk substantieel bijgedragen in de kosten van de procedures die bij de burgerlijke rechter werden gevoerd, door het dragen van de kosten van de CBZ en door het verstrekken van financiële bijstand aan gemeenten via de Taakgroep steunverlening gescheurde gemeenten.

En – last but not least – werd aan de commissie regelmatig de voor de hand liggende vraag gesteld of zij, gegeven haar opdracht, gehavende hervormde gemeenten niet tekort deed. Hebben hersteld hervormde gemeenten namelijk in korte tijd niet zoveel vermogen bijeen kunnen krijgen, dat zij eigenlijk geen financiële overdracht meer nodig hebben? De commissieleden hadden begrip voor deze vraag, maar konden daar gegeven de taakopdracht van de CBZ geen rekening mee houden.

Soms was er ook verwondering, wanneer een zwaar gehavende hervormde gemeente weer uit de as herrees. Dan realiseerde de commissie zich ook dat de scheuring vaak een voorgeschiedenis had gehad. In menige gemeente had zich als gevolg van het eenzijdige beleid van de plaatselijke kerkenraad al ver vóór 2004 in de geesten een scheiding voltrokken, en werd deze scheiding na 2004 ook officieel. In dergelijke gemeenten had een uittocht plaatsgevonden naar omliggende gemeenten of hadden gemeenteleden opgehouden kerkelijk mee te leven. Toen de voorzieningen waren getroffen, bleken in verschillende gemeenten geperforeerden terug te keren en niet-meer-meelevenden weer te gaan meeleven. In enkele gemeenten, waar geen hervormd kerkelijk leven leek te zijn overgebleven of de gemeente onvoldoende draagvlak leek te hebben, kon toch weer een predikant worden beroepen, full-time of part-time.

De treurnis over de scheuring ten spijt – het wende nooit – bleek er in bepaalde herrijzende gemeenten ook sprake te zijn van een geestelijke opleving of van een herstel van harmonie. Slechts in enkele gemeenten bleek om uiteenlopende redenen geen doorstart van zondagse kerkdiensten mogelijk.

6.3 De eerste taak

De eerste bezoeken vonden vóór 1 mei 2004 plaats aan kerkenraden in gemeenten waarvan bekend was dat er een scheuring dreigde, of vlak na die datum waar de commissie erbij werd geroepen als de scheuring een feit was. Al spoedig bleek dat de CBZ de bezwaarden niet kon overtuigen. Voorlichting in de pers van de HHK, vaak overgenomen in de landelijke pers, had haar uitwerking niet gemist. Hersteld hervormden beriepen zich vaak ook op hun geweten. Een deel van de hervormd-gereformeerden leefde nog slechts marginaal mee met en voelde zich nog nauwelijks betrokken bij het geheel van de NHK. De situaties waren heel verschillend. Soms werd diepe pijn aangaande de scheuring geconstateerd, soms leek men de scheuring niet of nauwelijks te betreuren. In sommige gevallen voltrokken de gesprekken zich op goede toonhoogte, maar vaak heerste een bittere stemming. De commissieleden kregen regelmatig zware verwijten te horen, bijvoorbeeld dat de Protestantse Kerk een 'onkerk' was, een 'homokerk', of een 'kerk waar de zonde gezegend wordt'. En de CBZ werd verweten dat zij 'de hersteld hervormde gemeenten uitmoordt'.

Hoewel effecten van de vele gesprekken inzake inhoudelijke punten nooit te meten zijn, moet toch worden vastgesteld dat gesprekken in het kader van de 'eerste taak' van de CBZ niet tot resultaat hebben geleid. De scheuring was al (ver) voor 1 mei 2004 georganiseerd,

geëffectueerd of in voorbereiding. Het werk van de commissie kon daar niets meer aan veranderen. Dat deze eerste taak van de CBZ niet tot zijn recht heeft kunnen komen, is voor de leden van de commissie teleurstellend geweest.

6.4 De tweede en de derde taak

Die twee overige taken – waarborg van voortzetting van de hervormde gemeente en verantwoordelijkheid voor de hersteld hervormden – vloeiden in de praktijk ineen.

In een groot aantal gemeenten was er aanvankelijk weigering van de zijde van de kerkenraad van de HHG om de commissie te ontvangen, c. q. deze te erkennen. Maar ook als de commissie eenmaal toegang had gekregen bleken er grote verschillen te bestaan als het ging om bereidheid tot ledenontvlechting en de daarop volgende regeling van een voorziening. Om de uitersten te noemen: twee à drie gesprekken in de ene gemeente, meer dan veertig in andere gemeenten, met een waaier van aantallen daartussen.

Vooraf in gemeenten die ‘massief’ waren meegegaan in de HHK, omdat de hele kerkenraad dat had gedaan, leverde de ledenontvlechting regelmatig opmerkelijke uitkomsten op. Het lag voor de hand dat zij die bewust kozen voor de HHK of voor de Protestantse Kerk dat ook op het formulier aangaven. De rand- en buitenkerkelijken reageerden meestal niet. Daardoor bleef de voortgaande hervormde gemeente op papier vaak aanmerkelijk groter dan de HHG, terwijl dat in het aantal kerkbezoekers niet tot uitdrukking kwam. Voor de kerkenraad van de HHG was dit vaak een reden om slechts de meelevenenden in ogenschouw te nemen en dan bij een te treffen voorziening in termen van ‘recht en billijkheid’, c. q. naar rato van de getalsverhoudingen der meelevenenden te denken; termen die in de overgangsbepalingen van de Protestantse Kerk niet worden gebezigd.

Hoewel in het rapport *Om de eenheid en heilheid van de Kerk*²⁰ de kwestie van de eigendommen juridisch was onderbouwd naar hervormd model, kreeg dit document bij de hersteld hervormden een uiterst negatieve bejegening: “De Protestantse Kerk heeft haar zaakjes vooraf goed geregeld”. Tot in de kerkelijke pers toe werd gesproken van ‘diefstal’.

²⁰ Commissie voor kerkordelijke aangelegenheden (2001), *Om de eenheid en heilheid van de Kerk*, Utrecht: NHK.

Het moet worden opgemerkt dat zich in een aantal gemeenten weer een zekere normalisering van verhoudingen voltrekt tussen hervormden en hersteld hervormden, zodat de scherpe kantjes er wat afraken.

Het werk van de commissie is niet vlekkeloos geweest. Terugziende realiseert de commissie zich dat sommige zaken anders, beter hadden gekund. Dat kan natuurlijk alleen maar worden gezegd ‘met de kennis van vandaag’. Nochtans overheerst de dankbaarheid over het feit dat het werk van de commissie ook tot zegen is geweest. Zou de kerk in haar aanloop naar de fusie niet hebben besloten tot het instellen van een Commissie van bijzondere zorg, dan zou het er in menige gemeente heel anders hebben uitgezien dan thans het geval is. De commissie is uiteraard niet bevoegd en in de positie om een oordeel te geven over de zegen die in hersteld hervormde gemeenten wordt ervaren.

6.5 Vragen

Het laat zich raden dat in de ruim zeven jaren arbeid in de CBZ regelmatig de vraag opkwam hoe het mogelijk was dat een bepaalde ongewenste situatie zich voordeed, en ook hoe zoiets in de toekomst voorkomen zou kunnen worden. Hieronder worden deze vragen in een aantal thema’s gebundeld.

1. In de meeste gemeenten waar de scheuring diep ingreep werd al jarenlang niet of nauwelijks verbondenheid ervaren met de landelijke kerk (eerst de NHK, daarna de Protestantse Kerk). Het leek daar wel of de kerk ophield bij de grens van de hervormd-gereformeerde sector. Van een zoeken naar eenheid, laat staan heimwee naar die eenheid was niet veel te bespeuren. En dat terwijl het toch het gebed was van Jezus Christus, onze Heer en Verlosser: “Heilige Vader, bewaar hen door uw naam, de naam die u ook aan mij gegeven hebt, zodat zij één zijn zoals wij één zijn” (Johannes 17: 11b). Nu zou men nog kunnen denken dat isolationistische tendenzen met de vorming van hersteld hervormde gemeenten uit de Protestantse Kerk zijn vertrokken, maar dat is niet zo. In sommige gemeenten waar men er – vaak in minderheid – voor heeft gekozen om binnen de Protestantse Kerk te blijven, bespeurt de CBZ nog steeds het naar binnen gericht zijn en het vrijwel ontbreken van de wens om de blik ook op de landelijke kerk te richten. In de wandelgangen wordt wel gesproken over ‘hersteld

hervormde gemeenten binnen de Protestantse Kerk'. De vraag is nu: **Hoe kan worden voorkomen dat het gedachtengoed van dit soort kerkjes-binnen-de-kerk zich opnieuw verder gaat ontwikkelen en vroeg of laat tot nieuwe problemen leidt?**

2. Omgekeerd werd vanuit de breedte van de kerk ook lang niet altijd even veel aandacht aan deze naar binnen gerichte gemeenten geschonken en was er soms weinig besef van de ernst van de scheuring. De problematiek waarmee de CBZ worstelde werd wel gezien als het probleem van een vleugel van de kerk in plaats van een breuk die door de gehele kerk heen liep. De indruk werd gewekt dat pijn om de scheuring maar in een deel van de kerk werd geleden. **Hoe komen wij in de situatie waarin de volle breedte van de kerk omziet naar en bewogen is met alle leden en gemeenten?**
3. De belangrijkste reden voor bezwaarden om niet mee te gaan in de fusie was dat de Lutherse belijdenisgeschriften deel gingen uitmaken van de belijdenis van de Protestantse Kerk. Kennelijk gingen voor hen de belijdenisgeschriften regeren over de Schrift en werden deze (Noordmans parafraserend) een stok om te slaan in plaats van een staf om te gaan. Ook deze visie is na de scheuring niet uit de Protestantse Kerk verdwenen. **Hoe kunnen gemeenten en hun leden een evenwichtige visie op de plaats van de belijdenisgeschriften houden of terugkrijgen?**
4. De communicatie van de landelijke kerk met het grondvlak over de fusie liet te wensen over. Voor een deel ligt dit aan bestaande regelingen, bij voorbeeld het feit dat de synode of het moderamen geen gebruik mag maken van het adressenbestand van de leden. Anderzijds moet ook worden gezegd dat de informatievoorziening over de fusie naar het grondvlak toe vaak wel erg bescheiden is geweest. **Hoe krijgen we de landelijke kerk (synode, moderamen) meer bij de plaatselijke gemeente en haar leden in beeld?**
5. De invloed van predikanten op de koers van gemeenten, zeker waar de scheuring toesloeg, was onevenredig groot. Een groep van predikanten was al geruime tijd vóór 1 mei 2004 begonnen met de voorbereiding van een nieuw kerkverband, compleet met een synode, classes en dergelijke. Zij filterden de informatie van de

NHK over de fusie of zorgden ervoor dat deze het grondvlak in het geheel niet bereikte. Zij stelden daar eigen, onjuiste informatievoorziening tegenover en gaven er daarbij blijk van een kerkopvatting te hebben die niet strookt met die van de voormalige NHK en de huidige Protestantse Kerk. **Hoe kan worden voorkomen dat opnieuw predikanten met dergelijke afwijkende visies in de kerk scheiding teweeg brengen, bij voorbeeld door daar meer op te letten in de opleiding of bij de toelating tot het ambt?**

6.6 Tot slot

Aan het einde van dit verslag wil de commissie haar dankbaarheid uitspreken. Allereerst en allermest tegenover God, onze hemelse Vader. Hij schonk de leden kracht en gezondheid, inzicht en geduld, doorzettingsvermogen om de opgedragen taak te volbrengen. Hem zij daarvoor de lof en de dank!

Het was niet altijd gemakkelijk. Niet alleen vanwege de weerbarstige problematiek, maar ook vanwege de bejegening die de commissieleden soms tegenkwamen. Gelukkig was de onderlinge verstandhouding binnen de commissie prima. De leden hebben dat als een zegen ervaren.

Ook wil de commissie haar dank uitspreken voor de hulp die zij ontving van allerlei kerkelijke organen: (brede) moderamina van classes, visitatoren, regionale colleges voor de behandeling van beheerszaken, kerkenraden, het moderamen van de synode en de kleine synode. De hulp en ondersteuning vanuit de dienstenorganisatie (het LDC) was voortreffelijk.

Ook denkt de commissie aan de vele individuele ambtsdragers die op wilden treden als lid van een tijdelijke kerkenraad. Zij deden veel en belangrijk werk onder moeilijke omstandigheden, evenals de predikanten en emeritus predikanten die als consultant vacante gemeenten met raad en daad wilden bijstaan. Het werk van die allen was voor de CBZ van onschatbare waarde.

Literatuur

- Belzen, A. van (2009), *Helen en delen. Hervormden over PKN en HHK*, Goudriaan: De Groot
- Comité tot Behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk (2003), *Nu de PKN een feit wordt... hoe verder?*, Waddinxveen: Comité tot Behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk
- Commissie voor kerkordelijke aangelegenheden (2000), *Om de heilheid van de Kerk*, Utrecht: NHK
- Commissie voor kerkordelijke aangelegenheden (2001), *Om de eenheid en heilheid van de Kerk*, Utrecht: NHK
- Graaf, J. van der (2003), *De Nederlandse Hervormde kerk. Belijdend onderweg. 1951-1981-2001*, Kampen: Kok
- Plaisier, B. en L. Giethoorn (red.) (2003), *Verenigd. Op de drempel van de Protestantse Kerk in Nederland*, Zoetermeer: Boekencentrum
- Wallet, B. (2005), *Samen op Weg naar de Protestantse Kerk in Nederland*, Zoetermeer: Boekencentrum

Bijlagen

Bijlage 1. Naamsovereenkomst

VASTSTELLINGSOVEREENKOMST

De ondergetekenden:

1. De kerkelijke rechtspersoon de Protestantse Kerk in Nederland, gevestigd te (3533 AE) Utrecht aan de Joseph Haydnlaan 2a, (hierna: "PKN"),

en

2. De kerkelijke rechtspersoon Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk, gevestigd te (3764 TR) Soest aan de Albert Cuyplaan 2, (hierna: "HHK"), mede handelend namens alle bij haar aangesloten gemeenten (genoemd in bijlage1);

in overweging nemende:

a. op 1 mei 2004 zijn de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden gefuseerd tot de kerkelijke rechtspersoon PKN;

b. De namen "Nederlandse Hervormde Kerk" resp. "Nederlandse Hervormde Gemeenten" en "Hervormde Gemeenten" worden sinds halverwege de negentiende eeuw gebruikt ter aanduiding van de Nederlandse Hervormde Kerk resp. haar gemeenten. Deze namen zijn in Nederland sinds jaar en dag zeer bekend;

c. in een aantal Hervormde gemeenten hebben (in de visie van de HHK: (delen van) kerkenraden en) ambtsdragers en/of gemeenteleden, nadat bekend werd dat de Nederlandse Hervormde Kerk haar weg zou voortzetten in PKN, te kennen gegeven geen deel te willen uitmaken van PKN en de beleden geloofsleer onverkort en onveranderd te willen blijven belijden;

d. de hierboven sub c bedoelde (in de visie van de HHK: (delen van) kerkenraden en) gemeenteleden en/of ambtsdragers hebben zich als geloofsgemeenschappen verenigd in een landelijk kerkverband, dat zich op landelijk niveau noemde "Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk", en

op lokaal niveau "Nederlandse Hervormde Gemeente (in Hersteld Verband)";

e. tussen PKN en HHK is een geschil gerezen over het gebruik door HHK en de bij haar aangesloten gemeenten van de hierboven sub d genoemde namen;

f. partijen wensen het tussen hen gerezen geschil onder de navolgende voorwaarden in der minne te schikken.

g. de synode van HHK heeft op 27 augustus 2004 ingestemd met het navolgende ten aanzien van het gebruik van de naam.

KOMEN OVEREEN:

Artikel 1 - Beëindiging gebruik namen

1.1 HHK en alle bij haar aangesloten gemeenten en alle overige onderdelen van HHK zullen geen gebruik meer maken van de volgende namen:

a) "Hersteld Nederlands(e) Hervormde Kerk";

b) "Hersteld Nederlands(e) Hervormde Gemeente";

c) "Nederlandse Hervormde Kerk in Hersteld Verband";

d) "Nederlands(e) Hervormde Gemeente in Hersteld Verband";

e) "Hervormde Kerk" (derhalve zonder de toevoeging "Hersteld");

f) "Hervormde Gemeente" (derhalve zonder de toevoeging "Hersteld");

g) Afkortingen van de sub a t/m f genoemde namen;

h) "Hervormd Kerkblad";

i) "Hervormd, gevolgd door de plaatsnaam van een gemeente [bijv. "Hervormd Staphorst"].

1.2 HHK zal zich met ingang van heden bedienen van de naam "Hersteld Hervormde Kerk" c.q. de afkorting: "HHK". Alle bij HHK aangesloten gemeenten en wijkgemeenten zullen zich bedienen van de naam "Hersteld Hervormde (wijk)gemeente te ...", gevolgd door de plaatsnaam van de gemeente [Derhalve, voor bijvoorbeeld de gemeente Staphorst: "Hersteld Hervormde Gemeente te Staphorst"]. Daar waar het betreft afkortingen, zullen deze afkortingen luiden: "h.h." of "herst. herv".

1.3 HHK zal zo spoedig mogelijk de kerkordelijke procedure in gang zetten om te komen tot het opnemen van de hiervoor genoemde naam (hieronder begrepen de afkortingen) als officiële naam in haar kerkorde. HHK en haar onderdelen zullen ter aanduiding van hun hoedanigheid het woord "hersteld" telkens vooraf laten gaan aan het woord "hervormd".

HHK zal erop toezien dat ook de organen van gemeenten, gelieerde stichtingen en – fondsen ter aanduiding van hun hoedanigheid het woord "hersteld" telkens vooraf laten gaan aan het woord "hervormd". HHK verplicht zich jegens de PKN en haar onderdelen om voortvarend en effectief de haar krachtens haar kerkorde en het burgerlijk recht toekomende bevoegdheden en ter beschikking staande feitelijke maatregelen aan te wenden om naleving van de inhoud van deze overeenkomst ook door anderen dan zichzelf en haar onderdelen te verzekeren.

1.4 HHK en alle bij haar aangesloten gemeenten zullen met ingang van heden, waar redelijkerwijs mogelijk, verlangen dat derden die te hunner behoefte over hun organisatie of onderdelen daarvan berichten, zullen handelen conform hetgeen in dit artikel is bepaald. Zo zal bij het doorgeven van predikbeurten en beroepingsberichten aan de media de door die media te hanteren aanduiding luiden: "hersteld hervormd" danwel "h.h." of "herst. herv."

1.5 HHK en de bij haar aangesloten gemeenten en overige onderdelen zullen alle kosten die verband houden met haar naamvoering en de uitvoering of het naleven van deze overeenkomst zelf dragen. Zo snel mogelijk na heden zullen de formele handelingen ten behoeve van de bedoelde wijzigingen, zoals notariële akten en inschrijvingen in registers, verricht zijn. HHK zal PKN schriftelijk informeren, zodra de wijzigingen zijn doorgevoerd.

Artikel 2 - Bevoegdheid

HHK staat er voor in dat zij gerechtigd is deze overeenkomst te tekenen namens de bij haar aangesloten gemeenten en overige onderdelen.

Artikel 3 – Nieuwe gemeenten

De op de dag van ondertekening van deze overeenkomst bij de HHK aangesloten gemeenten zijn opgesomd in bijlage 1. HHK zal bewerkstelligen dat het in dit artikel bepaalde tevens zal gelden voor alle gemeenten en overige onderdelen die zich in de toekomst bij HHK zullen aansluiten. Zij zal van alle gemeenten en overige onderdelen die zich in de toekomst bij haar organisatie aansluiten verlangen dat die conform deze vaststellingsovereenkomst zullen handelen.

Artikel 4 - Berichtgeving naar de media

Partijen zullen heden het in goed overleg opgestelde persbericht (zie bijlage 2) doen uitgaan naar de media. Eventuele verdere uitlatingen in de media zullen in overeenstemming zijn met de inhoud van het gezamenlijke persbericht.

Artikel 5

Door de onderhavige overeenkomst wordt slechts het geschil over de naamgeving geregeld; deze overeenkomst verleent aan geen der partijen enige aanspraak ter zake van andere geschillen, zoals geschillen over kerkelijke goederen.

Artikel 6 – Varia

6.1 Is of wordt deze overeenkomst gedeeltelijk ongeldig, dan blijven partijen aan het overblijvende gedeelte gebonden. Partijen zullen het ongeldige gedeelte vervangen door bedingen die wel geldig zijn en waarvan de rechtsgevolgen, gelet op de inhoud en strekking van deze overeenkomst, zoveel mogelijk overeenstemmen met die van het ongeldige gedeelte.

6.2 Op deze overeenkomst is Nederlands recht van toepassing. Geschillen waar partijen niet in der minne uit komen zullen worden voorgelegd aan de bevoegde rechter te Utrecht dan wel Arnhem, ter keuze van de eiser.

Aldus opgemaakt en ondertekend in tweevoud,

De Protestantse Kerk in Nederland

naam: Dr. B. Plaisier functie:

scriba generale synode

datum: 31 augustus 2004

Het Kerkgenootschap zich noemende Hersteld Nederlands Hervormde Kerk

naam: Ds. R. van Kooten

functie: scriba synode

datum: 31 augustus 2004

Bijlage 2. Overgangsbepalingen 28-33 bij de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland

De hier weergegeven tekst is met inbegrip van de wijzigingen die op 1 mei 2009 zijn aangebracht.

De commissies van bijzondere zorg

- 28 De gezamenlijke vergadering van synoden (oude samenstelling) benoemt voor 1 februari 2004 een commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten, resp. de gereformeerde kerken, resp. de evangelisch-lutherse gemeenten. Elke commissie bestaat uit negen leden met voor ieder van hen een secundus. De gezamenlijke vergadering van synoden wijst de voorzitter van de commissie van bijzondere zorg aan. Aan elke commissie worden twee adviseurs toegevoegd die afkomstig zijn uit de beide andere kerken, alsmede een – geen stemrecht hebbende – secretaris die de hoedanigheid van meester in de rechten dient te bezitten. De commissies worden ingesteld voor de periode van 1 februari 2004 tot 1 mei 2009 met dien verstande, dat zij onverminderd hun bevoegdheden en taken behouden om met inachtneming van de overgangsbepalingen 29 tot en met 34 de zaken waarvan zij de behandeling vóór 1 mei 2009 hebben aangevangen, na 1 mei 2009 voort te zetten en af te ronden.

De leden van de commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten worden gekozen op voordracht van de generale synode van de NHK uit de belijdende leden van de NHK.

De leden van de commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de gereformeerde kerken worden gekozen op voordracht van de generale synode van de GKN uit de belijdende leden van de GKN.

De leden van de commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de evangelisch-lutherse gemeenten worden gekozen op voordracht van de synode van de ELK uit de belijdende leden van de ELK.

Ingeval van een vacature in de commissies wordt gehandeld overeenkomstig het bepaalde in ordinantie 4-28-6.²¹

- 29 Wanneer de band tussen een aanzienlijk deel van de gemeenteleden en de Protestantse Kerk in Nederland verbroken is of dreigt te worden en/of een aanzienlijk deel van de ambtsdragers niet bereid is het ambt te (blijven) vervullen binnen de Protestantse Kerk in Nederland, oefent de kerk haar bijzondere zorg uit door de daartoe ingestelde commissie.
- 30 Wanneer feiten of omstandigheden daartoe aanleiding geven of wanneer een kerkenraad of het breed moderamen van een meerdere ambtelijke vergadering of een college van visitatoren daartoe een verzoek heeft gedaan, stelt de commissie van bijzondere zorg zich op de hoogte van de situatie ter plaatse en treedt zij in overleg met de kerkenraad, ambtsdragers en gemeenteleden.
- De commissie kan zich in deze taak laten bijstaan door de visitatoren en door anderen.
- 31 De commissie oefent haar taak allereerst uit door een gesprek met de kerkenraad, ambtsdragers en/of gemeenteleden ter plaatse over de wijze waarop men binnen de Protestantse Kerk in Nederland op een verantwoorde wijze ambtsdrager en gemeentelid kan zijn.
- De commissie kan tevens onderzoeken of toepassing kan worden gegeven aan daartoe in de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland geboden mogelijkheden om in een bestaande behoefte te voorzien of om aan bezwaren tegemoet te komen.
- 32 Wanneer ondanks de in overgangsbepaling 31 genoemde bemiddeling ter plaatse een aanzienlijk deel van de gemeenteleden en/of van de ambtsdragers van de hervormde resp. evangelisch-lutherse gemeente van overtuiging is dat zij niet langer deel kunnen uitmaken van de NHK resp. de ELK wanneer zij zich zal verenigen (of: zich verenigd heeft) in de

²¹ Wijziging overgangsbepaling 28, besluit generale synode d.d. 24 april 2009, ingegaan 1 mei 2009.

Protestantse Kerk in Nederland resp. dat zij het ambt niet kunnen (blijven) vervullen binnen de Protestantse Kerk in Nederland, treft de commissie de maatregelen die nodig zijn voor het voortbestaan van de hervormde resp. evangelisch-lutherse gemeente, die - al dan niet verenigd dan wel samengevoegd met een andere gemeente - deel blijft uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland.

- 33 a. Indien de in overgangsbepaling 32 bedoelde ambtsdragers en/of gemeenteleden overgaan tot de vorming van een nieuwe kerkgemeenschap die krachtens het bepaalde in art. 2:2 BW rechtspersoonlijkheid bezit, treft de commissie – met inachtneming van de omstandigheden ter plaatse en onverminderd het in overgangsbepaling 32 bepaalde - een voorziening met het oog op het komen tot een nieuw kerkelijk leven van betrokkenen.
- Wanneer het in deze overgangsbepaling gestelde de leden en/of ambtsdragers van een wijkgemeente betreft, is deze bepaling van overeenkomstige toepassing.
- b. Een voorziening als bedoeld in deze bepaling wordt getroffen
- na overleg met de kerkenraad, met het college van kerkvoogden resp. het college van kerkrentmeesters en met het college van diakenen van de hervormde resp. de evangelisch-lutherse gemeente,
 - gehoord degenen die zich (willen) losmaken van de NHK resp. de ELK dan wel van de Protestantse Kerk in Nederland,
 - gehoord het breed moderamen van de classicale vergadering en het college van visitatoren-provinciaal resp. het regionale college voor de visitatie,
 - wanneer het een hervormde gemeente betreft gehoord tevens de provinciale kerkvoogdij-commissie en de provinciale diaconale commissie resp. het regionale college voor de behandeling van beheerszaken,

- wanneer het een evangelisch-lutherse gemeente betreft in overleg met de synodale commissie en gehoord het regionale college voor de behandeling van beheerszaken.

c. In deze voorziening wordt in ieder geval bepaald dat op verzoek van betrokkenen een afschrift wordt verstrekt uit de registers van de gemeente van de gegevens van degenen die deel (gaan) uitmaken van de nieuwe kerkgemeenschap, waarbij overigens de registers, het doop-, lidmaten- en trouwboek, de notulenboeken, de financiële administratie en de andere bescheiden - onder welke benaming ook – alsmede de naam en het archief van de hervormde resp. evangelisch-lutherse gemeente in ieder geval blijven toebehoren aan de hervormde resp. evangelisch-lutherse gemeente dan wel de protestantse gemeente waarin zij verenigd is, die deel blijft uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland.

Bij het treffen van de voorziening worden ook vermogensrechtelijke aspecten in aanmerking genomen.

d. De voorziening wordt ter beoordeling voorgelegd aan de kleine synode die bevoegd is de voorziening binnen 30 dagen af te wijzen en is, indien de kleine synode geen gebruik maakt van deze bevoegdheid, bindend voor de betrokken organen van de kerk.

Tegen het besluit waarin de voorziening is vervat, kan bezwaar worden ingediend naar het bepaalde in ord. 19 HKO en ordening K LKO dan wel, met ingang van 1 mei 2004, naar het bepaalde in ord. 12 PKO.

In afwijking van het in ord. 19 HKO en ordening K LKO resp. het in ord. 12 PKO bepaalde kunnen bezwaren tegen het besluit waarin de voorziening is vervat ook worden ingediend door leden en organen van de nieuwe kerkgemeenschap.

Bijlage 3. Samenstelling Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de hervormde gemeenten

De volgende personen hebben al dan niet voor de volledige zittingsduur deel uitgemaakt van de CBZ:

1. Drs. T.W. van Bennekom
2. B. van Bokhoven (tot april 2009)
3. G. Bos
4. Jhr. mr. D.J. de Brauw
5. M. Geleijnse
6. Drs. P.A. van Genderen RA
7. Dr. ir. J. van der Graaf
8. Ds. P.L. de Jong
9. Ds. J.L.W. Koppenhol
10. A. Noordsij
11. Drs. A.P. Ros
12. Drs. C. Russcher (tot augustus 2007)
13. Mr. P. Schreuder
14. Dr. C. van Sliedregt
15. Ds. A. Tromp
16. N.A. de Waal
17. Ds. G.J. Wisgerhof (voorzitter)

Namens de Commissie van bijzondere zorg met betrekking tot de Gereformeerde Kerken was als adviseur aan de commissie toegevoegd:

- Mw. dr. A. Geense-Ravestein (tot maart 2005)

Het secretariaat van de CBZ werd gevormd door:

- Mr. J. Broekhuizen (toegevoegd secretaris), bijgestaan door:
- Drs. L.A.J. Meindert (van april 2005 tot november 2006)
- J.P. Karstens (sinds januari 2007)

Secretariële ondersteuning vond plaats door:

- Mw. P.J. Koetsier (tot februari 2005)
- Mw. drs. A.M.E. Kreijns (van mei 2005 tot februari 2007)
- Mw. drs. A.W. Voskuilen (van februari 2007 tot juli 2007)
- Mw. J.G. Oonk (sinds juli 2007)

Bijlage 4. Gemeenten waarin geen aanzienlijk deel van de leden is overgegaan naar de HHG.

De CBZ was op een of andere wijze betrokken bij deze gemeenten maar behoefde hiervoor geen voorziening te treffen.

1. Apeldoorn (WBA)
2. Barneveld
3. Bennekom
4. Bruchem
5. Ede
6. Ederveen
7. Elst (Utr.)
8. Emst
9. Epe (WBA Sionskerk)
10. Giessendam-Nederhardinxveld
11. Goudswaard
12. Haaften
13. Hasselt
14. Hoevelaken
15. Huizen
16. IJsselstein
17. Kerkwijk-Delwijnen
18. Kockengen
19. Kootwijk-Kootwijkerbroek
20. Moerkapelle
21. Monster
22. Moordrecht (GBA Bethel)
23. Nederlangbroek
24. Nieuwland
25. Nieuw-Lekkerland
26. Nijkerk
27. Nijkerkerveen
28. Oldebroek
29. Ooltgensplaat
30. Papendrecht
31. Rouveen
32. Scheveningen

33. Scherpenzeel
34. Sliedrecht
35. Sommelsdijk
36. Tholen
37. Veen
38. Waardenburg
39. Waddinxveen
40. Wageningen
41. Wapenveld
42. Werkendam
43. Wezep
44. Zwolle

Bijlage 5. Open brief aan alle gemeenteleden die vragen hebben over de vereniging

(28 februari 2004; gepubliceerd in het Nederlands Dagblad en het Reformatorisch Dagblad)

MODERAMEN GENERALE SYNODE DER NEDERLANDSE
HERVORMDE KERK

Open brief aan alle hervormde gemeenteleden die vragen hebben over de vereniging

Na het synodebesluit tot vereniging van de kerken van 12 december vorig jaar is er in veel gemeenten grote onrust en onzekerheid ontstaan. Het moderamen van de generale synode van de Nederlandse Hervormde kerk heeft zich hierover reeds in een brief tot alle kerkenraden gewend. Veel gemeenteleden hebben echter van de inhoud van deze brief en andere informatie geen kennis. Daarom willen wij ons via deze advertentie tot hen richten die zich zeer verbonden weten met de hervormde kerk, maar zich bezwaard voelen over de vereniging en die zich zorgen maken over de toekomst van de kerk en de eigen gemeente.

Eenheid

Meer dan veertig jaar is de kerk een weg gegaan van voorzichtige toenadering tot onze zusterkerken. Het zoeken naar eenheid zagen wij – overeenkomstig het evangelie – als een opdracht om de scheuren in het lichaam van Christus te helen en om het kerkelijk getuigenis voor de wereld helderder te doen klinken. De weg is lang geweest om ieder lid van de kerk hierbij mee te kunnen laten gaan. Om die reden zijn ook zeer vele aanpassingen in de kerkorde aangebracht. Van het verenigingsbesluit gaat een dringend appèl uit om elkaar te verstaan en vast te houden. Het brengt ons allen tot voortdurend en vurig gebed om eenheid en gemeenschap in Christus.

In het verenigingsbesluit dat de drie Samen op Weg-kerken genomen hebben, gaat het om de eenheid van geloof. Wij willen met nadruk stellen dat wij de eenheid van het geloof zoeken, ook met u die grote

vragen heeft bij dit verenigingsproces. U hoort voluit en vanuit de diepste grond bij de kerk. Wij willen met u geen breuk en ook geen afstand. Wij herhalen het nog maar eens met kracht: *u kunt ook in de Protestantse Kerk in Nederland kerk en gemeente zijn zoals u dat nu bent, ten dienste van het geheel van de kerk.* Ook in de Protestantse Kerk is een beroep op en leven bij de Drie Formulieren van Enigheid mogelijk. Deze kerk breekt niet met het geloof en de belijdenis van ons voorgelicht. In deze kerk is volop ruimte om als plaatselijke gemeente hervormd te blijven en om van daaruit de bovenplaatselijke kerk te dienen.

De situatie waarin wij als christenen in Nederland verkeren, rechtvaardigt geen kerkscheuring meer. Hoe we ook verschillen, hoezeer we elkaar soms niet kunnen begrijpen en ons voor elkaar schamen, hoe ver de afstand op dit moment ook moge zijn – de kerk zal nooit zeggen dat u niet bij haar hoort. Het afbreken van een deel van de kerk verwondt en raakt de gehele kerk. Als de kerk zoekt naar eenheid met anderen, doet zij dat in gehoorzaamheid aan haar Heere. De keuze voor vereniging betekent niet, dat we kiezen tegen de traditie van onze kerk. Graag leggen we u nog eens voor, dat de kerken in de komende vereniging de eenheid zoeken van alle leden. Als moeder voor alle gelovigen wil de kerk niemand verliezen – ook u niet.

Verwarring

Velen van u menen dat zij de kerk niet verlaten kunnen, maar hebben grote vragen over het verenigingsbesluit van de synode. Anderen hebben ons laten weten dat zij hervormd willen blijven en dat zij omwille van hun geweten niet mee kunnen gaan in de Protestantse Kerk in Nederland. Het is de diepste wens van de synode om u bij de gemeenschap van de kerk te blijven bewaren. De generale synode heeft keer op keer haar zorg voor bezwaarden uitgesproken en kerkordelijke regelingen aangepast om aan bezwaren tegemoet te komen. Dat maakt het mogelijk om voluit overeenkomstig de gereformeerde belijdenis in de Protestantse Kerk te kunnen leven en werken.

Er is in verschillende gemeenten van de Nederlandse Hervormde kerk verwarring over vragen van kerkordelijke aard. In sommige publicaties worden zaken voorgesteld op een wijze, die geheel afwijkt van wat in de kerkorde verwoord is, of door de generale synode is besloten en vastgelegd. Soms poneert men zelfs het tegendeel van wat de synode heeft vastgesteld en door de kerkelijke en/of wereldlijke rechter duidelijk is bevestigd. We zouden het betreuren, als u op grond van onjuiste

informatie zou besluiten zich aan de kerk te onttrekken. We wijzen er op dat er geen deugdelijke grond is voor de gedachte de hervormde kerk elders te kunnen voortzetten, om over enige tijd tot de ontdekking te komen dat u inmiddels lid bent geworden van een afgescheiden kerk.

Helderheid

Om helderheid te geven, wijzen we ambtsdragers en gemeenteleden van de Nederlandse Hervormde Kerk op het volgende:

1. De Nederlandse Hervormde Kerk wordt niet opgeheven op 1 mei 2004, maar verenigt zich met de Gereformeerde Kerken en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden in de Protestantse kerk in Nederland.
2. Een kerkenraad heeft niet de bevoegdheid om te beslissen dat de gemeente niet meegaat bij de vereniging en op enige wijze hervormd zal blijven buiten de Protestantse Kerk in Nederland. Zo'n besluit is onwettig en nietig.
3. Het is volstrekt duidelijk (op grond van de kerkorde en gezien wat de hervormde synode hierover besloten heeft) dat men geen hervormde gemeente kan vormen of hervormd kan blijven buiten de Protestantse Kerk in Nederland. Nog minder kan men op die wijze de Nederlandse Hervormde Kerk voortzetten. Slechts binnen de Protestantse Kerk is het mogelijk om hervormde gemeente te blijven.
4. Wanneer de Nederlandse Hervormde kerk zich op 1 mei a.s. verenigt met de andere kerken, geldt dit voor alle gemeenten en alle leden van de kerk (zo is dit vastgelegd in de hervormde kerkorde). Wie lid is van de Nederlandse Hervormde kerk, is per 1 mei lid van de Protestantse Kerk in Nederland.
5. Als u in de gemeenschap van de kerk wilt blijven, hoeft u geen actie te ondernemen. U hoeft ook geen actie te ondernemen wanneer u lid bent van een gemeente waarvan de kerkenraad (ten onrechte en in strijd met de kerkorde) besloten heeft dat de gehele gemeente niet meegaat in de Protestantse Kerk. Wij wijzen erop dat de bewering dat men in die gevallen zelf moet aangeven mee te gaan, onjuist is.

Verbonden met de belijdenis

De Protestantse Kerk in Nederland is een belijdende kerk. Er zal daar derhalve geen totale leervrijheid zijn, zodat 'waarheid en leugen' naast elkaar zouden kunnen bestaan. De kerk belijdt in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift als enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging en dienst de Drie-enige God, Vader, Zoon en Heilige Geest. Dit belijden geschiedt in gemeenschap met de belijdenis van het voorgeslacht. Daarbij zijn de belijdenisgeschriften die de Nederlandse Hervormde Kerk kent op dezelfde wijze in de kerkorde opgenomen als in art. X-2 van de hervormde kerkorde. Hervormde gemeenten zijn bijzonder verbonden aan dit gereformeerde belijden. Die verbondenheid kan de kerkenraad in een 'Verklaring' bevestigen, zodat men zich in leer en leven gebonden mag weten aan het gereformeerd belijden. Daarnaast kan men het leven van de gemeente inrichten. Levend uit dit belijden kan men in gesprek gaan met het geheel van de kerk. De hervormde synode heeft deze bijzondere verbondenheid door middel van de z.g. Verklaring op 12 december 2003 in een aanvullend besluit bij het verenigingsbesluit uitgesproken.

Een lid van de Protestantse Kerk in Nederland hoeft niet alles goed te keuren wat in de kerk gebeurt, evenmin als dat nu in de Nederlandse Hervormde Kerk het geval is. Net als nu kan iedereen in de kerk rekenen op erkenning en respect, wanneer men afwijst wat in strijd is met Gods Woord en zich wil houden aan de belijdenis van de kerk. Gezamenlijk zijn we immers geroepen om in gehoorzaamheid aan het Woord van God te volharden en te groeien in het gemeenschappelijk belijden van de kerk.

Identiteit van de gemeente

Wij willen het nog eens duidelijk stellen:

- Alleen de eigen kerkenraad kan besluiten tot het wel of niet zegenen van andere levensverbintenissen – en dan pas na beraad in de gemeente.
- Datzelfde geldt voor de toelating van kinderen aan het Heilig Avondmaal en andere zaken waarover u wellicht bezorgd bent. In de 'Verklaring' die door de synode is aangereikt, kan een kerkenraad uitspreken, dat deze zaken in de gemeente niet zullen plaats hebben.

- Er behoefl niets te veranderen in prediking, liturgie, catechese en pastoraat, tenzij de kerkenraad na raadpleging van de gemeente daartoe zelf besluit.
- Ditzelfde geldt ook voor het beleid rond de Heilige Doop, het Heilig Avondmaal en huwelijks bevestigingen. Geen enkele andere ambtelijke vergadering in de Protestantse Kerk kan een kerkenraad op dit gebied dwingen tot het voeren van een ander beleid.

Lidmaatschap

Sommigen van u hebben helaas aangegeven te overwegen geen deel te willen uitmaken van de Protestantse Kerk. Zij willen zich aan de gemeenschap van de kerk onttrekken door te bedanken als lid, wat alleen mogelijk is door de banden met de plaatselijke gemeente te verbreken. We roepen hen dringend op om dit niet te doen en vragen hen kennis te nemen van wat door de synode is besloten met betrekking tot de 'Verklaring'.

Het kan zijn dat u desondanks geen lid van de Protestantse Kerk in Nederland wilt zijn, maar wel wilt blijven meeleven met de gemeente waartoe u nu behoort. Een vorm van gastlidmaatschap zoals door sommigen gesuggereerd wordt is alleen mogelijk voor leden van andere kerken. Wij vragen u echter in dat geval de band met de gemeente (en met de kerk) niet te verbreken, maar de kerkenraad te verzoeken u op te nemen in het register van hen die 'blijk geven een band met de gemeente te hebben'. U dient dan wel te beseffen dat u geen lid meer bent van de gemeente en de kerk. U blijft echter wel met haar verbonden. Deze mogelijkheid zou u kunnen benutten om uzelf enige bedenktijd te geven. Dit leidt niet tot een onherstelbare breuk die wij, indien maar enigszins mogelijk, willen voorkomen.

Levend uit het Woord van God, in gemeenschap met het gereformeerd belijden, kunt u voor het geheel van de kerk en voor de gemeente tot een zegen zijn. God houdt Zijn gemeente in stand en blijft trouw aan Zijn verbond. Op die wijze komt de roeping tot ons om Zijn Naam te belijden en Hem trouw met woorden en daden te blijven dienen in het geheel van de kerk. Wij doen een dringend beroep op u om het geheel van de kerk te blijven zoeken en elkaar vast te houden in de liefde van Christus.

Meer informatie

Meer informatie over de vereniging kunt u vinden op de website van de SoW-kerken: www.sowkerken.nl. Daar vindt u onder andere een groot aantal vragen en antwoorden die ook in brochurevorm verkrijgbaar zijn onder de titel 'Wegwijzer'. De brochure is te bestellen per e-mail: brochureverkoop@sowkerken.nl en per telefoon: (030) – 880 17 24.

We wensen u van harte Gods wijsheid en zegen toe.

Namens het moderamen van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk,

*Ds. A.W. van der Plas – preses
Dr. B. Plaisier - scriba*

Bijlage 6. Voorlopige maatregelen en voorzieningen

Gemeente	Datum
1. Katwijk aan Zee	31-03-2004 en 19-08-2004
2. Putten	23-04-2004
3. Oud-Beijerland	27-04-2004
4. Zuilichem	27-04-2004
5. Nieuwe-Tonge	28-04-2004
6. Aalst	29-04-2004
7. Elst	28-05-2004
8. Middelharnis	28-05-2004
9. Sint-Annaland	28-05-2004
10. Oosterwijk	08-06-2004
11. Blauwkapel-Groenekan	25-06-2004
12. Zwartebroek-Terschuur	08-07-2004
13. Elspeet	14-07-2004
14. Waarder	19-08-2004
15. Genemuiden	27-08-2004
16. Harskamp	27-08-2004 en 16-06-2005
17. Wouterswoude	27-08-2004
18. Oosterwolde	07-09-2004
19. Opheusden	24-09-2004
20. Poederoijen	24-09-2004
21. Melissant	04-10-2004
22. Sint-Maartensdijk	05-10-2004
23. Schoonrewoerd	27-10-2004
24. Achterberg	16-11-2004
25. Garderen	26-11-2004
26. Lunteren	30-11-2004
27. Poortvliet	30-11-2004
28. Andelst	15-12-2004 en 20-12-2005
29. Grevelduin	23-12-2004
30. Kesteren	09-03-2005
31. Ouddorp	11-04-2005
32. Heesbeen	29-07-2005
33. Doornspijk	01-11-2005
34. Montfoort	05-12-2005
35. Gameren	05-01-2006

Bijlage 7. Voorzieningen

Algemene (rand)voorwaarden bij voorzieningen: gebruik van de juiste kerknamen en recht op afschrift van ledengegevens van HHG-leden.

HG: Hervormde gemeente; HHG: Hersteld hervormde gemeente.

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
1.	Vianen (WBA Eben Haëzer)	14-10-2005	Alle vermogensbestanddelen worden aan HHG toebedeeld. Diaconaal worden vermogensbestanddelen overgedragen.	
2.	Numansdorp (WBA Elim)	20-12-2005	Vermogensbestanddelen (w.o. pastorie) worden aan HHG toebedeeld. Diaconaal worden vermogensbestanddelen overgedragen.	
3.	Lunteren	31-3-2006	Aan HHG wordt overgedragen Bethelkerk, een pastorie, een verenigingsgebouw en huurrecht van tweede pastorie; diaconale vermogensbestanddelen.	Onder bepaalde voorwaarden.
4.	Achterberg	16-6-2006	Kerkrentmeesterlijke vordering op HHG vervalt; overdracht van diaconale vermogensbestanddelen.	
5.	Abbenbroek	16-6-2006	Overdracht van kerkrentmeesterlijke en diaconale vermogensbestanddelen (w.o. kerkgebouw en pastorie).	Voorwaarde: medegebruik van kerkgebouw door HG.

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
6.	Harskamp	16-6-2006	Drie jaren medegebruik kerkgebouw en verenigingsgebouw tegen gematigde vergoeding; overdracht van diaconale vermogensbestanddelen.	
7.	Elspeet	16-6-2006	Overdracht van een pastorie en medegebruik van de dorpskerk. Overdracht van vermogensbestanddelen (niet-diaconaal en diaconaal).	
8.	Zwartebroek-Terschuur	22-9-2006	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen aan HHG.	
9.	Garderen	22-9-2006	Overdracht van vermogen, begraafplaats en pastorie aan HHG. Kerkgebouw en verenigingsgebouw voor 50 jaren in erfpacht aan HHG. Diaconaal : overdracht van vermogensbestanddelen.	Voorwaarde: medegebruik kerk- en verenigingsgebouw door HG. (één dienst en één avond); gebruik van begraafplaats door leden HG tegen zelfde voorwaarden als HHG.
10.	Rijssen GBA Rehoboth	24-11-2006	Overdracht van alle vermogensbestanddelen, zowel kerkrentmeesterlijk als diaconaal.	
11.	Wijk bij Heusden	24-11-2006	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
12.	Leerbroek	24-11-2006	Overdracht van vrijwel gehele vermogen; kerkgebouw, oude begraafplaats en pastorie voor 50 jaren in erfpacht aan HHG gegeven.	HG behoudt recht om rouw- en trouwdiensten te houden. HG Leerbroek wordt samengevoegd met naburige HG.
13.	Loon op Zand	31-3-2007	Overdracht van grootste deel van activa en passiva; kerk- en verenigingsgebouw, begraafplaats en pastorie voor 50 jaren in erfpacht aan HHG.	HG zal worden samengevoegd met naburige HG.
14.	Nederhemert	31-3-2007	Overdracht van vrijwel gehele vermogen aan HHG, inclusief gebouwen. HG behoudt recht om in de toekomst kerkdiensten in Nederhemert te houden; samenvoeging HG met HG Kerkwijk-Delwijnen.	GCBG heeft op bezwaarschrift van HG beslist dat bedragen die bij HG achterblijven verhoogd worden.
15.	Opheusden	31-3-2007	Overdracht van vrijwel gehele vermogen aan HHG, inclusief gebouwen.	HG wordt samengevoegd met HG Kesteren.
16.	's-Grevelduin-Vrijhoeve-Capelle	31-3-2007	Overdracht van aanzienlijk vermogensbestanddeel aan HHG. 10-jarig gebruiksrecht van verenigingsgebouw voor HHG.	
17.	Genemuiden	15-6-2007	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diakonaal vermogen; medegebruik van Hervormd Centrum (kerkdiensten) en Grote Kerk (voor bepaalde bijzondere diensten).	

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
18.	Doornspijk	15-6-2007	Overdracht van verenigingsgebouw aan HHG; pastorie in erfpacht; medegebruik van Dorpskerk; overdracht van kerkrentmeesterlijke en diaconale vermogensbestanddelen.	
19.	Ijsselmuiden	28-9-2007	Overdracht van kerkrentmeesterlijke en diaconale vermogensbestanddelen.	
20.	Melissant	28-9-2007; 17-9-2010	Na herziening: overdracht van overgrote deel van kerkrentmeesterlijk en diakonaal vermogen, inclusief gebouwen.	HG behoudt recht om kerkdiensten te beleggen in kerk- of verenigingsgebouw.
21.	Spijk (ZH)	28-9-2007	Overdracht van kerkrentmeesterlijke en diaconale vermogensbestanddelen aan HHG, kerk met consistorie voor 50 jaren in erfpacht aan HHG.	HG wordt samengevoegd met naburige gemeente; behoudt recht tot gebruik van kerkgebouw.
22.	Schoonrewoerd	28-9-2007	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diakonaal vermogen.	
23.	Montfoort	28-9-2007	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diakonaal vermogen; medegebruik van kerkgebouw door HHG.	

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
24.	Sint-Annaland	23-11-2007	Overdracht van diaconale vermogensbestanddelen.	Bepaalde middelen HG laten overdracht van kerkenmeesterlijke vermogensbestanddelen niet toe.
25.	Sirjansland	23-11-2007	Overdracht van diaconale vermogensbestanddelen.	Bepaalde middelen HG laten overdracht van kerkenmeesterlijke vermogensbestanddelen niet toe.
26.	Nieuwleusen GBA Rehoboth	28-3-2008	Overdracht van alle vermogensbestanddelen aan HHG.	
27.	Poederloijen en Loevestein	28-3-2008	Overdracht van diaconale en kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen.	
28.	Goedereede	28-3-2008	Overdracht van diaconale en kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen	
29.	Boven- Hardinxveld	28-3-2008	Overdracht van diaconale en kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen.	
30.	Waarder	28-3-2008	Overdracht van diaconale en kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen.	

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
31.	Urk GBA De Bron	28-3-2008	Overdracht van vermogensbestanddelen aan HHG Moria niet mogelijk; wel afschriften van kerkelijke registers.	T.g.v. financiële positie GBA De Bron.
32.	Oud-Beijerland	28-3-2008	Overdracht van diaconale en kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen, waaronder een pastorie.	
33.	Nieuwe Tonge	27-6-2008 11-6-2010	Overdracht van diaconale en kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen. T.g.v. uitspraak GCBG werd kerkrentmeesterlijk deel van voorziening gewijzigd; gebouwen en gronden blijven in bezit van HG.	
34.	Stellendam	27-6-2008	Overdracht van diaconale vermogensbestanddelen.	Beperkte middelen HG laten overdracht van kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen niet toe.
35.	Oosterwolde (Gld)	27-6-2008	Overdracht van diaconale en kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen.	

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
36.	Aalst (Gld)	27-6-2008	Overdracht van klein bedrag aan diaconaal vermogen; kwijtschelding van aanzienlijke vordering aan kerkrentmeesterlijk geld; overdracht van stuk grond t.b.v. kerkbouw onder voorwaarden.	
37.	Andelst	24-9-2008 27-3-2009	Kerkgebouw en begraafplaats worden voor 50 jaren in erfpacht gegeven; overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen, w.o. verenigingsgebouw. Herziening: voorwaarden overdracht verenigingsgebouw aangepast.	HG te Andelst wordt samengevoegd met HG Zetten. Gebruik van begraafplaats door leden HG tegen zelfde voorwaarden als leden HHG.
38.	Herkingen	24-9-2008	Overdracht van klein bedrag aan kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	
39.	Arnemuiden	24-9-2008	Overdracht van klein bedrag aan kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	
40.	Katwijk aan Zee	24-9-2008	Overdracht van twee pastorieën en een aanzienlijk bedrag aan kerkrentmeesterlijk vermogen; overdracht van diaconaal vermogen.	Voorwaarde: correcte uitvoering van ontvlechting van de ledenbestanden.

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
41.	Woudenberg	24-9-2008	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	
42.	Poortvliet	24-9-2008	Kerkgebouw en verenigingsgebouw worden voor 50 jaren in erfpacht gegeven aan HHG; overdracht van grootste deel van het overige kerkrentmeesterlijke en diaconale vermogen.	Samengevoegde HG behoudt recht tot gebruik van beide gebouwen voor kerkdiensten.
43.	Gameren	24-9-2008	Overdracht van aantal percelen grond als kerkrentmeesterlijk vermogen; overdracht van diaconaal vermogen.	Medegebruik kerkgebouw was HHG bij voorlopige maatregel en voorziening aangeboden; werd afgewezen.
44.	Kesteren	27-3-2009	Overdracht van kerkrentmeesterlijk vermogen niet mogelijk; overdracht van diaconale vermogensbestanddelen.	T.g.v. financiële positie HG.
45.	Veenendaal	27-3-2009	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	
46.	Staphorst	27-3-2009	Overdracht van aanzienlijke kerkrentmeesterlijke en diaconale vermogensbestanddelen aan HHG.	Samenvoeging HG met HG te Rouveen.

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
47.	Heesbeen	27-3-2009	Kerkgebouw en begraafplaats worden voor 50 jaren in erfpacht aan HHG gegeven; overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	HG behoudt recht tot gebruik van kerkgebouw voor rouw- en trouwdiensten en één zondagse dienst.
48.	Putten	27-3-2009	Overdracht van diaconaal vermogen; HHG krijgt gedurende 5 jaren kosteloos medegebruik van Nieuwe Kerk voor zondag en door de week.	
49.	Wouterswoude	26-6-2009	Overdracht van kerkrentmeesterlijk vermogen niet mogelijk; overdracht van diaconaal vermogen.	T.g.v. financiële positie HG.
50.	Houten	26-6-2009	Kerkgebouw Pleinkerk wordt voor 50 jaren in erfpacht gegeven aan HHG; overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen aan HHG.	HG behoudt recht tot gebruik Pleinkerk voor kerkdiensten en andere kerkelijke activiteiten; samenvoeging van HG met WBA "Sion".
51.	Zuilichem	26-6-2009	HHG kan gebruik maken van verenigings-gebouw De Poort zolang zij niet beschikt over eigen kerkgebouw; overdracht van diaconale vermogensbestanddelen.	
52.	Middelharnis	26-6-2009	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	GCBG heeft op bezwaarschrift van HG beslist dat kerkrentmeesterlijk deel van voorziening wordt gewijzigd.

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
53.	Ridderkerk	25-9-2009	Overdracht van kerkrentmeesterlijk en diaconaal vermogen.	
54.	Sint-Maartensdijk	25-9-2009	Overdracht van kerkgebouw en verenigings-gebouw voor 50 jaren in erfpacht; overdracht van pastorie en andere vermogensbestanddelen en van diaconaal vermogen.	HG behoudt recht om kerkdiensten en andere kerkelijke activiteiten te houden in kerkgebouw.
55.	Maartensdijk	25-9-2009	Overdracht van kerkgebouw met lokaal voor 50 jaren in erfpacht; overdracht van pastorie en verenigingsgebouw en helft van begraafplaats en andere kerkrentmeesterlijke vermogensbestanddelen; overdracht van diaconaal vermogen.	HG behoudt recht om verenigingsgebouw te gebruiken gedurende één dag per week.
56.	Ouddorp	27-3-2009 25-9-2009	Op 27-3-2009 wees de kleine synode de toen voorliggende voorziening af waarbij de Dorpskerk zou overgaan naar de HHG. In de nieuwe voorziening blijft de Dorpskerk eigendom van de HG en krijgt de HHG medegebruiksrecht van Dorpskerk. Diaconaal wordt vermogen overgedragen, evenals logeershuis De Mantelienghe.	HHG heeft gekozen om geen gebruik te maken van medegebruik Dorpskerk.

Nr	Naam gemeente	Datum behandeling kleine synode	Inhoud	Eventuele bijzonderheden
57.	Soest WBA	25-9-2009	Geen overdracht van kerkrentmeesterlijk vermogen; wel wordt diaconaal vermogen overdragen aan HHG.	Financiële bijdrage van evangelisatievereniging stelt herv.wijkgemeente in staat om voor periode van 10 jaren Johanneskerk te huren.
58.	Nieuwaal	25-9-2009	Overgrote deel van kerkrentmeesterlijk vermogen (w.o. kerkgebouw) en van diaconaal vermogen wordt overgedragen aan HHG.	Samenvoeging van HG met naburige gemeente.
59.	Voorburg WBA	25-9-2009	Overdracht van bescheiden kerkrentmeesterlijk vermogen; geen diaconale vermogens-overdracht.	Diverse vermogensbestanddelen (w.o. pastorie) waren al in een stichting ondergebracht.
60.	Ouderkerk aan den IJssel	11-6-2010	Overdracht van diaconale vermogensbestanddelen; gebruik van de Dorpskerk door HHG gedurende max. 4 jaren, indien HHG van huidige kerklocatie geen gebruik meer kan maken.	HHG kerkt in kerkgebouw Gereformeerde Gemeente in Krimpen a.d. IJssel.
61.	Vriezenveen WBA Beth-EI	25-3-2011	Overdracht van alle kerkrentmeesterlijke en diaconale vermogensbestanddelen aan de HHG met uitzondering van bepaalde bedragen.	WBA behoudt recht om één zondagsdienst en één avond gebruik te maken van kerkgebouw, alsmede voor rouw- en trouwdiensten.

Bijlage 8. Bezwaren bij het GCBG

Gemeente	Uitspraak	Inhoud uitspraak
HHG Elspeet	20-02-2006	ongegrond
HHG Zwartebroek-Terschuur	09-07-2006	ongegrond
HHG Harskamp	09-07-2007	ongegrond
HHG Montfoort	27-08-2008	ongegrond
HHG Genemuiden	07-04-2008	ongegrond
HHG Goedereede	15-01-2009	ongegrond
HHG Nieuwe-Tonge	03-09-2009	kerkrentmeesterlijk deel voorziening vernietigd
HHG Katwijk	30-09-2009	wijkgemeenten niet ontvankelijk; verder ongegrond
HHG Andelst	03-11-2009	ongegrond
HHG Kesteren	10-12-2009	ongegrond
HHG Poortvliet	25-01-2010	ongegrond
HHG Heesbeen	16-02-2010	ongegrond
HHG Houten	11-03-2010	ongegrond
HHG Wouterswoude	11-03-2010	niet ontvankelijk
HHG Middelharnis	09-04-2010	ongegrond
HHG Sint-Maartensdijk	15-09-2010	ongegrond
HG Nederhemert	16-01-2008 12-03-2009	tussenuitspraak gegrond; voorziening gewijzigd
HG Katwijk (gemeenteleden)	30-09-2009	ongegrond
HG Middelharnis	09-04-2010	bezwaar kerkrentmeesterlijk deel gegrond; voorziening gewijzigd
HG Houten (gemeenteleden)	11-03-2010	ongegrond

Bijlage 9. Rechtszaken

Nr.	Instantie	Datum uitspraak	nummer LJN	Eiser(s)	Gedaagde(n)	Omschrijving uitspraak
1.	Rechtbank Den Haag: voorziening en-rechter	11-5-2004	AO 9157	1. Wijkgemeente Morgenster en individuele kerkenraads-leden 2. Wijkgemeente De Noord en individuele kerkenraads-leden	Hervormde gemeente te Katwijk aan Zee	Beide wijkgemeenten niet-ontvankelijk. Doorbetaling traktement beide predikanten tot 1-8-2004. Afwijzing anders of meer gevorderde.
2.	Rechtbank Utrecht: voorziening enrechter	15-7-2004	AQ 1607	1. Nederlandse Hervormde Gemeente in hersteld verband te Middelharnis 2. Stichting belangenbe hartiging NHG ihv te Amsterdam, kantoorhoudende Soest.	1. Protestantse Kerk in Nederland te Utrecht 2. Hervormde gemeente te Middelharnis	Medegebruik van kerkgebouw door HHG mag door HG worden opgezegd per 1 oktober 2004. "Plaatselijke PKN-gemeente" te Middelharnis is de hervormde gemeente en dus eigenaar van het kerkgebouw.

Nr.	Instantie	Datum uitspraak	nummer LJN-	Eiser(s)	Gedaagde(n)	Omschrijving uitspraak
3.	Rechtbank Utrecht: voorziening enrechter	22-7-2004	AQ 4470	Hervormde gemeente te Blauwkapel-Groenekan en diaconie HG	Nederlands hervormde Gemeente ihv te Blauwkapel-Groenekan en vier bestuurders	Uitvoering voorlopige maatregel CBZ dd 25-6-2004; afgifte van sleutels, administratie en overige bescheiden.
4.	Rechtbank Arnhem: voorziening enrechter	30-7-2004	AQ 5873	Hervormde gemeente te Aalst en diaconie HG	Nederlands Hervormde Gemeente ihv te Aalst	Nakoming voorlopige maatregel 29-4-2004; afgifte van sleutels, administratie en overige bescheiden; onderhandeling over medegebruik kerkgebouw door HHG.
5.	Rechtbank Arnhem: voorziening enrechter	30-7-2004	AQ 5874	Hervormde gemeente te Zuilichem en diaconie HG	Nederlands Hervormde Gemeente ihv te Zuilichem	Nakoming voorlopige maatregel 27-4-2004; overdracht van sleutels, administratie en overige bescheiden; onderhandeling over medegebruik.
6.	Rechtbank Arnhem: Handelszaak verzoekschrift artikel 46 WBP	31-1-2005	AS 4150	Hervormde Gemeente zich thans noemende Hersteld Hervormde Gemeente te Nederhemert en zeven personen	Protestantse Kerk in Nederland te Utrecht; SMRA	Niet-ontvankelijk in hun verzoek om de persoonsgegevens uit de registers van de Protestantse Kerk in Nederland te verwijderen. Rechtbank overwoog dat HHG een nieuw gevormd kerkgenootschap is.

Nr.	Instantie	Datum uitspraak	nummer LJN-	Eiser(s)	Gedaagde(n)	Omschrijving uitspraak
7.	Rechtbank Arnhem: voorziening enrechter	10-5-2005	AT 5271	Hervormde gemeente te Kesteren	Hersteld Hervormde Gemeente te Kesteren; stichting vermogensbeheer	Uitvoering voorlopige maatregel; stichting moet gehengen en gedogen dat HG kerk, verenigingsgebouw en pastorie gebruikt; overhandiging sleutels en andere bescheiden.
8.	Rechtbank Rotterdam: voorziening enrechter	28-4-2005		Stichting Restauratie- en Activiteiten Commissie te Middelharnis (RAC)	Hervormde gemeente te Middelharnis	Eis dat HG moet afzien van gebruik van de naam RAC wordt afgewezen.
9.	Rechtbank Rotterdam: voorziening enrechter	24-5-2005		Hervormde gemeente te Goedereede	Ds. X	Ontruiming pastorie binnen zes weken op verbeurte van dwangsom (€ 1000 per dag, tot maximum van € 25.000).
10.	Rechtbank Arnhem	15-5-2006	AX15 70	Protestantse Kerk in Nederland	Hersteld Hervormde Kerk	HHK moet zich houden aan overeenkomst d.d. 31-8-2004 m.b.t. naam en mag zich niet noemen "Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk".

Nr.	Instantie	Datum uitspraak	nummer LJV-	Eiser(s)	Gedaagde(n)	Omschrijving uitspraak
11.	Rechtbank Arnhem: voorziening enrechter	24-5-2006	AX 4371	Hervormde gemeente te Gameren en diaconie HG	Nederlands Hervormde Gemeente ihv te Gameren	Afzien van gebruik anders dan waarover overeenstemming is bereikt; afgifte sleutels en andere bescheiden; medewerking aan ontruiming van pastorie.
12.	Rechtbank Zutphen: voorziening enrechter	15-6-2006	AX 8657	Hervormde gemeente te Doornspijk en diaconie HG	Nederlands Hervormde Gemeente ihv te Doornspijk	HG is rechthebbende op goederen; HG heeft onvol-doende spoedeisend belang bij gebruik van kerkgebouw op zondag; verenigingsgebouw voorziet in behoeften HG; partijen worden gemaand tot open en constructief overleg; afgifte van sleutels en overige bescheiden van overige eigendommen.
13.	Hof Den Haag	31-8-2006		Stichting RAC te Middelharnis	Hervormde gemeente te Middelharnis	Hof vernietigt uitspraak Rb Rotterdam dd 28-4-2005; acht RAC geen onderdeel van HG; verbiedt HG het gebruik van de naam RAC.
14.	Rechtbank Den Haag: voorziening enrechter	18-10-2006	AZ 0308	Hervormde gemeente te Katwijk aan Zee	Ds. X	Eis tot ontruiming van de pastorie door ds. X afgewezen i.v.m. mogelijke aanspraak op huurbescherming.

Nr.	Instantie	Datum uitspraak	nummer LJV-	Eiser(s)	Gedaagde(n)	Omschrijving uitspraak
15.	Rechtbank Rotterdam	7-3-2007		Hervormde gemeente te Ouddorp	ISV Goeree-Overflakkee; Nederlands Hervormde Gemeente ihv te Ouddorp; Stichting vermogens-beheer	HG vordert beschikking over archief; Rb besluit dat zaak wordt verwezen naar Rb Utrecht (procedure Verklaring voor recht; zie nr. 16).
16.	Rechtbank Utrecht	12-3-2008	BC 6352	Hervormde gemeente te Aalst en 54 hervormde gemeenten	Protestantse Kerk in Nederland	Procedur voor de verklaring voor recht. Hervormde gemeenten die per 1 mei 2004 niet mee wilden in de fusie hebben zich daaraan niet kunnen onttrekken. Zij zijn per die datum onderdeel van de Protestantse Kerk. Marginale toetsing op de voet van 7:904 BW van beslissing van de kerkelijke rechter. Hersteld hervormde gemeenten moeten eerst de kerkelijke rechtsgang doorlopen en zijn niet ontvankelijk omdat zij dat hebben nagelaten.
17.	Rechtbank Arnhem	14-4-2010	BM 1122	Hervormde gemeente te Nederhemert en diaconie HG	Hersteld Hervormde Gemeente te Nederhemert en diaconie HHG	Tussenvonniss: HG is voortzetting van HG binnen NHK: HG en diaconie HG krijgen gelegenheid stellingen te onderbouwen.

Nr.	Instantie	Datum uitspraak	nummer LJN-	Eiser(s)	Gedaagde(n)	Omschrijving uitspraak
18.	Hof te Amsterdam (neven-vestigings-plaats Arnhem)	24-8-2010	BN 4748	6 "hervormde (wijk)gemeenten": 1. Katwijk aan Zee - De Noord 2. Katwijk aan Zee - De Morgenster 3. Nederhemert 4. Ouddorp 5. Voorburg-BW 6. Vriezenveen-BW	Protestantse Kerk in Nederland	Hoger beroep in de procedure voor de verklaring voor recht. Bekrachtiging eindvonnis Rb Utrecht dd 12-3-2008; de NHK is krachtens fusie opgegaan in de Protestantse Kerk in Nederland. "De gemeenten zijn daarin meegenomen en kunnen, mogelijk wel in geloofsplicht, maar in ieder geval niet in juridisch opzicht worden aangemerkt als voortzitters van de Nederlandse Hervormde Kerk onder de Hervormde Kerkorde van 1951". Het gerechtshof gaat uitvoerig in op de positie van de Generale commissie voor de behandeling van bezwaren en geschillen en op de wijze waarop deze commissie destijds ingediende bezwaren heeft behandeld. Het Hof concludeert dat dit op voldoende zorgvuldige wijze is gebeurd. Vermeerderde eis in hoger beroep wordt afgewezen.

Nr.	Instantie	Datum uitspraak	nummer LJN-	Eiser(s)	Gedaagde(n)	Omschrijving uitspraak
19.	Rechtbank Arnhem	22-12-2010	BO 9370	Hervormde gemeente te Nederhemert en diaconie HG	Hersteld Hervormde Gemeente te Nederhemert en diaconie HHG	Eindvonnis: HHG moet binnen vier weken na betekening van het vonnis alle gebouwen, landerijen en het archief teruggeven aan de HG, die eigenaar is. Dat de HG de feitelijke macht over haar eigendommen opeist acht de rechtbank rechtmatig en geen misbruik van bevoegdheid.

